

Rodna gruda

VSEBINA:

Želja Jugoslavije, da bi z vsemi deželami sveta prijateljsko sodelovala, se uresničuje

-en:

Trije pomembni gospodarski dogodki

Nov grob na tujih tleh

John Lokar toplo pozdravlja vse prijatelje

Deset povojnih let naše Primorske

Novi carinski predpisi za uvoz in pošiljanje blaga v Jugoslavijo

Matej Bor:

Partizan (pesem)

Is:

Intimna slovesnost na ljubljanski porodniški kliniki

10 let Litostroja

Vida Taufer:

Jesenski razgledi (pesem)

Coetko A. Kristan:

Ob 40-letnici Slovenskega republičanskega združenja in chicaške izjave

Po domači deželi

L. Filipič:

Slovensko narodno gledališče na svetovnem odru

Severin Šali:

Na Trški gori (pesem)

Domovina na tujih tleh

Pero izseljencev

Dom in družina

Mladi rod

Kako je nastal metliški grb

Naša povest

Samo en droben grozd

Dve iz gorenjskega kota

O bohinjskih planšarjih in sirarjih

Gorenjska ohcet na Bledu

Naslovna slika:

Dr. Ivo Frelj:

Jesen pod Martuljkom

Sodobna oprema in aranžiranje najbolj zahtevnih razstavnih prostorov na velosejnih ter na razstavah doma in v inozemstvu

Prospekti, katalogi, lepaki, poslovne tiskovine, razglednice, albumi in druga sredstva za uspešno komercialno in turistično propagando v okusni in lepi opremi

Najmoderneje urejen lastni fotoateljé, znan po svojih kvalitetnih delih v črno-beli in barvni tehniki. Bogat arhiv komercialnih in turističnih posnetkov, ameriška retuša

Strokovni nasveti industrijskim, trgovskim in gostinskim podjetjem ter turističnim društvom, kako naj najbolje organizirajo svojo propagandno in reklamno dejavnost

EXPORTPROJEKT

Ljubljana, Cankarjeva 4

Poštni predal 344

Ali ste se že naročili na

Slovenski izseljenski koledar

ZA LETO 1958

Ker je naklada omejena, ga naročite

takoj

pri svojem zastopniku ali pa pri

SLOVENSKI IZSELJENSKI MATICI

Ljubljana, Cankarjeva cesta 5/1

Rodna gruda, glasilo Slovenske izseljenske matice v Ljubljani. — Ureja uredniški odbor. — Odgovorni urednik Tomo Brejc. — Izhaja dvanajstkrat na leto. — Poštšina plačana v gotovini. — Naročnina: ZDA letno 3 dolarje, — Francija letno 600 frankov, — Belgija letno 90 frankov, — Holandija letno 7 guld, — Nemčija letno 8 DM, — Italija letno 1000 lir, — Avstrija letno 40 šilingov, — Anglija letno 1 funt, — Avstralija letno 1 avstralski funt, — Argentina letno 30 pezov, — Jugoslavija letno 750 dinarjev. — Uredništvo in uprava: Slovenska izseljenska matica, Ljubljana, Cankarjeva cesta 5/1. — Rokopisov ne vračamo.

Rodna

gruda

ST. 10

OKTOBER 1957

LETO IV.

Želja Jugoslavije, da bi z vsemi deželami sveta prijateljsko sodelovala, se uresničuje

Začetek jeseni je bil v Jugoslaviji bogat z dogodki na zunanjepolitičnem področju. Zvrstili so se številni obiski, prišlo je do nekaterih važnih mednarodnih pobud, do pomembnih izjav... Čeprav je obilica teh dogodkov zelo pisana in raznolika, jih vendar družni ena sama osnovna misel — želja nove Jugoslavije, da bi z vsemi deželami sveta iskreno in prijateljsko sodelovala na enakopravnih temeljih, ne glede na to, kakšne so sicer razlike v njihovih družbenih in političnih sistemih.

Naj naštejemo samo nekaj takih pomembnejših dogodkov iz septembrskih dni:

V Jugoslaviji se je mudil na uradnem obisku britanski zunanji minister Selwyn Lloyd. V Beogradu je imel razgovore z državnim sekretarjem za zunanje zadeve Kočo Popovićem, sprejel pa ga je tudi predsednik republike Josip Broz Tito in podpredsednik Zveznega izvršnega sveta Edvard Kardelj. Skupno sporočilo po končanih razgovorih poudarja veliko soglasje o naravi tekočih mednarodnih problemov in izraža odločenost, da bi še vnaprej širili in utrjevali medsebojno sodelovanje.

Konec avgusta in v začetku septembra je Jugoslavijo obiskala delegacija Zunanje Mongolije in se na uradnem obisku zadržala pet dni. Po razgovorih je bilo objavljeno sporočilo, ki poudarja nekatere skupne poglede na mednarodni položaj in izraža željo po nadaljnji krepitvi medsebojnih odnosov.

Poljska vladna delegacija pod vodstvom Wladislava Gomulke se je teden dni mudila v Jugoslaviji. Po razgovorih z jugoslovanskimi voditelji je bila podpisana skupna deklaracija, ki obravnava stališča obeh dežel do najvažnejših problemov z mednarodnega področja, do aktualnih vprašanj mednarodnega delavskega gibanja in do nadaljnjega razvoja poljsko-jugoslovanskih odnosov.

Za znano ameriško revijo »Foreign Affairs« je predsednik Jugoslavije Tito napisal daljši članek z naslovom »Pogled na nekatere pereče mednarodne probleme«. V članku predsednik republike tolmači svoje poglede na povojni razvoj mednarodnega političnega položaja, na

vprašanje razorožitve, na blokovsko razdelitev sveta, na združitev Nemčije, na sožitje kot edini možni izhod iz današnjega napetega položaja, na zaplet na Bližnjem vzhodu, na vlogo OZN in na temelje zunanje politike FLRJ.

Na letošnjem 12. zasedanju generalne skupščine ZN vodi jugoslovansko delegacijo drž. sekretar za zunanje zadeve Koča Popović.

Predsednik romunske vlade Chivu Stoica je poslal predsedniku FLRJ Josipu Brozu-Titu pismo, v katerem med drugim pravi, da bistveni interesi balkanskih narodov terjajo široko, kolektivno sodelovanje držav tega območja. V ta namen predlaga posvetovanje šefov balkanskih vlad Albanije, Bolgarije, Grčije, Jugoslavije, Romunije in Turčije, na katerem bi proučili načrte za ustrezne oblike sodelovanja pri utrjevanju miru na Balkanu in možnosti za razširitev kulturnih vezi in gospodarskih stikov. Predsednik Tito je v odgovoru na pismo izjavil, da je po mnenju jugoslovanske vlade sožitje držav z različno družbeno in politično ureditvijo nujno. Uresničitev predlogov — pravi odgovor predsednika Tita — za širše balkansko sodelovanje bi koristila narodom na Balkanu, njihovemu splošnemu napredku, krepila pa bi tudi evropsko varnost in utrjevala svetovni mir.

Ameriški minister za trgovino Sinclair Weeks se je mudil nekaj dni v Jugoslaviji. Med drugim ga je sprejel na razgovor predsednik republike Tito. Ameriški trgovinski minister je obiskal tudi zagrebški veselejem in pred vhom v paviljon ZDA odkril spominsko ploščo. Ob tej priložnosti je prebral posebno sporočilo predsednika ZDA Eisenhowerja: »Prosim, da izročite moje pozdrave vsem, ki sodelujejo na zagrebškem veselejmu. Državljeni ZDA želijo, da podprejo smoter tega veselejma v miroljubnem razvoju trgovine. Ta trgovina prispeva k boljšemu mednarodnemu razumevanju in je koristna za vse narode. Veseli me, ker morem poslati svoje najboljše želje za uspeh zagrebškega veselejma.«

Jugoslovanska delegacija, ki jo vodi podpredsednik Zveznega izvršnega sveta Svetozar Vukmanović, je na svoji poti po Daljnem vzhodu

Trije pomembni gospodarski dogodki

PRVI POVOJNI BEOGRAJSKI SEJEM

je bil odprt konec avgusta v novih prostorih, ki so s svojo moderno originalno arhitekturo vzbujali veliko pozornost. Sejmski prostor, ki meri 500.000 kvadratov, metrov, tvori urbanistično celoto po zamisli arhitekta Milorada Pantoviča ter inž. Milana Kostića in inž. Milana Žežlja, ki jim je pomagalo še okrog 500 inženirjev in tehnikov. V največji dvorani je prostora za 12.000 obiskovalcev. Po zaključku velesajma se bodo v tej dvorani prirejale tudi večje kulturne in športne prireditve. V dvorani je mogoče montirati 200 m dolge kolesarske proge. V podzemlju so kopalnice, garderobe in drugi prostori. Poleg te največje so še tri obsežne razstavne dvorane, dalje upravno poslopje, restavracija, tiskarna, banka, pošta ter podzemeljski magazini za embalažo.

Beograjski velesajem se je v razliko od drugih dosedanjih jugoslovanskih velesajmov specializiral predvsem na kot sejem tehnike in tehničnih dosežkov. Na njem je razstavilo svoje izdelke 850 tujih razstavljalcev z raznih strani sveta. Pa tudi število domačih razstavljalcev, ki jih je 650, dokazuje, da se je danes Jugoslavija s svojimi izdelki uvrstila med najnaprednejše industrijske države.

Med najvidnejšimi domačimi razstavljalci so jugoslovanske tovarne strojev, ki so danes s svojimi kvalitetnimi izdelki že dobro znane v svetu. Med njimi je vidno mesto zavzela tudi industrija iz Slovenije. Tu si videl izdelke tovarne »Tomos« iz Kopra. Lične in trpežne motocikle in skuterje, med katerimi sta zlasti vzbujala pozornost model 1958 — »Galeb« in motorno kolo »Kolibri«, dalje pisalne stroje, ki jih izdeluje ljubljanska tovarna, lične električne štedilnike »Tobi« iz Ilirske Bistrice, avtobuse in kamione znane tovarne avtomobilov TAM iz Maribora, turbine in druge izdelke iz »Lito-stroja«, radioaparate, hladilnike, pralne stroje, vrsto izdelkov slovenske elektroindustrije itd.

(Nadaljevanje s str. 205)

du imela doslej koristne razgovore s predstavniki Indonezije, Severnega Vietnama, Japonske, Kitajske in LR Mongolije.

V Jugoslaviji se že dalj časa mudi ameriška trgovinska misija, ki proučuje možnosti za poglobitev trgovinskega sodelovanja med ZDA in Jugoslavijo.

Jugoslovanska parlamentarna delegacija pod vodstvom predsednika Zvezne ljudske skupščine Petra Stambolića je obiskala LR Kitajsko.

Drugi obiski v Jugoslaviji: belgijski minister za prosveto dr. Leo Collard; delegacija angleškega mesta Coventry in delegacija Birminghama; italijanski minister za zunanjo trgovino g. Guido Carli; glavni poveljnik britanskega sredozemskega ladjevja admiral Ralph Edwards; delegacija poljskih univerz in poljska turistična delegacija; delegacija kitajskega Rdečega križa; koroški deželni glavar dr. Wendenig in drugi.

Mnogo zanimanja je bilo tudi za domače izume in izboljšave. Število izumiteljev se je v Jugoslaviji po vojni zelo povečalo in so zlasti v zadnjih letih patentirali že okrog 20.000 izumov in izboljšav. Izumitelji imajo celo svoje društvo, ki ima 2050 članov. Med njimi je največ Beograjčanov, med temi po poklicu večina inženirjev in tehnikov. Slovenija ima okrog 500 izumiteljev, od katerih jih večina živi v Ljubljani. Med temi izumi je vzbujala posebno pozornost kupola iz prednapetega betona nad največjo razstavno dvorano na sejmišču, ki ima 106 m razpetine in je na mestu sestavljena iz 80 montažnih nosilnih stebrov. Kupola je zgrajena po sistemu inž. Žežlja, graditelja beograjskega razstavišča, ki je razstavil še nekatere druge izume. Na sejmu je bilo sklenjenih za nad 18 milijard dinarjev kupčij.

27 DRZAV IN NAD 4000 DOMAČIH RAZSTAVLJAVCEV NA 55. ZAGREBSKEM VELESEJMU

Ta velesajem, ki je bil svečano odprt 7. septembra, je po obsegu in razstavljenem blagu prekosil vse dosedanje. Svečane otvoritve se je udeležil tudi predsednik republike Tito, ki je naglasil, da zagrebski velesajem dobiva vse večji pomen kot eden prvorazrednih sejmov mednarodnega pomena.

Na velesajmu je razstavljenega za nad 700 vagonov blaga in bodo kupčije segle v težke milijarde. Na njem so se sestali kupci in proizvajalci iz desetine držav z Vzhoda in Zahoda.

Kot posebna zanimivost in privlačnost letošnjega velesajma v Zagrebu je bil »Otroški sejem« na oddelku za »Družino in gospodinjstvo«. Ta oddelek ni imel le trgovskega namena in pomena, temveč je bil prirejen tako, da bi bil čimbolj privlačen in razumljiv otrokom. Na njem je bila otroška modna revija, na kateri so mali manekeni dnevno predvajali malim in velikim gledalcem modne novosti za otroke in to ne le obleke in obutev, ampak tudi igračke, ki jih danes doma izdelujemo že v zelo pestri izbiri. Seveda ni manjkalo tudi raznih otroških zabavnih prireditev, pri katerih so sodelovali pionirsko gledališče, lutkovno gledališče, otroški kinematograf, otroški orkester, plesalci, pevci itd.

Na tem oddelku je domača industrija razstavila vse za otroke, od bonbonov do vsakovrstnih učil, instrumentov, naprav za otroška igrišča, sodobno urejenih otroških sob, okrevališč itd. do predmetov, ki so potrebni invalidnim otrokom in malim okrevancem.

TRETJI MEDNARODNI VINSKI SEJEM V LJUBLJANI, ENA NAJVEČJIH TOVRSTNIH PRIREDITEV NA SVETU

Ta naslov ni nič pretiran, saj so se v prvih dneh septembra, ko je bil na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani odprt tretji vinski sejem, zbrali v našem belem mestu najvidnejši predstavniki Mednarodnega urada za vino, to je mednarodne strokovne organizacije, ki združuje 22 držav. V času vinskega sejma je bilo namreč v Ljubljani tudi plenarno zasedanje Mednarodnega urada za vino.

In zakaj so izbrali prav Ljubljano? Zato pač, ker je dobra kapljica iz naših goric že od nekdaj slovela, saj če pogledamo v naš najstarejši časopis Bleiweisove »Novice«, beremo v številki od 23. maja 1857, torej pred dobrimi sto leti, da so na kmetijski razstavi, prirejeni na cesarskem Dunaju, odnesla naša vina iz raznih predelov ožje domovine mnogo odličnih ocen v obliki pohvalnih pisem in medalj.

Slavnostne otvoritve III. mednarodnega vinskega sejma v Ljubljani se je udeležilo veliko število predstavnikov vinogradniških držav, poleg njih pa predsednik izvršnega sveta Slovenije Boris Kraigher, deželni glavar Koroške Ferdinand Wedenigg, predsednik ljubljanskega okrajnega ljudskega odbora dr. Marijan Dermastia, predsednik Mednarodnega urada za vino baron Le Roy in drugi predstavniki javnega in gospodarskega življenja.

Na sejmu je bilo razstavljenih nad 600 vzorcev najrazličnejše žlahtne kapljice, ki jo je rodila trta — od Rusije do Južne Afrike. Razumljivo je, da so uradni in tudi neuradni preizkuševalci imeli dosti dela in da je bilo res težko presoditi, katera vina so najboljša. No, pa so se uradni preizkuševalci nazadnje le zedinili in vina ocenili.

Skupno je bilo podeljenih 97 zlatih, 289 srebrnih in 65 bronastih kolajn. Od teh je dobila Jugoslavija 34 zlatih, 169 srebrnih in 49 bronastih kolajn, Sovjetska zveza 25 zlatih in 30 sre-

Pogled na del zagrebškega velesejma

brnih, Španija 10 zlatih in 2 srebrni, Romunija 8 zlatih, 22 srebrnih in 6 bronastih, Nemčija 7 zlatih in 4 srebrne, Francija 3 zlate in 21 srebrnih, Portugalska 3 zlate, 3 srebrne in 2 bronasti, Grčija 3 zlate, Anglija 1 zlato, 5 srebrnih, Južna Afrika 1 zlato, Italija 12 srebrnih in 2 bronasti, Avstrija 8 srebrnih. Razen navedenih so dobili še srebrne in bronaste kolajne razstavljalci iz Avstralije, Kanade, Alžira, Čila, Malte in Nizozemske.

-en

Noč grob na tujih tleh

V imenu »Združenja Jugoslovanov v severni Franciji« ter v imenu nas vseh, ki smo bili letos v domovini na obisku, se moram najprej najtopleje zahvaliti Slovenski izseljenski matici za lep sprejem in slovo. Res vsem nam je bil prekratek avgust, ki smo ga preživeli med našimi dragimi v domovini.

Sporočiti vam moram tudi bridko vest, da nas je v tem kratkem času, odkar smo se vrnili na tuja tla, zadela težka izguba. Za vedno nas je zapustil naš dobi tovariš Oto Seničar. Komaj 35-letnega je umorila zahrbtna rudarska bolezen silikoza 14. septembra ob pol devetih zjutraj. Bil je naprednjak, ki je z osem srcem ljubil svojo domovino. Leta 1944 se je pridružil 5. prekomorski brigadi, ki se je udeležila narodno-osvobodilne borbe v Jugoslaviji. Z ramo ob rami se je boril s hrabri partizani do osvoboditve. Tudi letos je bil z nami na obisku drage domovine, od katere se je s težkim srcem poslavljal, kakor da bi slutil, da je zadnjikrat na domačih tleh.

Naj mu bo lahka tuja gruda — njegovi mladi ženi, materi in ostalim sorodnikom toplo solžalje v imenu našega društva!

Jurij Artič
predsednik »Združenja Jugoslovanov
v severni Franciji«
Lievin, Francija

TEŽKO PRIZADETI SENIČARJEVI DRUŽINI IZREKATA SLOVENSKA IZSELJENSKA MATICA IN UREDNIŠTVO »RODNE GRUDE« ISKRENO SOLŽALJE!

John Lokar toplo pozdravlja vse prijatelje

Rojak John Lokar, pionir naših izseljencev v ZDA, ki je letos po 57 letih obiskal rojstno domovino, je doma težje obolel. »Kolesa« (njegove noge) so mu odpovedala pokorščino. Tudi z rokami ima nekaj težav — tako, da zaenkrat ne bi mogel več tako krepko vščipniti dekliča kakor nekoč. Sicer pa je veder in šegav kakor vedno. Doma mu skrbno streže nečakinja Štefka. Seveda sprejema tudi obiske in to še zelo pogosto. Med drugimi sta ga obiskala tudi Ludvik Medvešek iz Novega mesta, oče upravnika »Prosvete« Milana Medveščka, in Tone Seliškar, dalje zastopniki občine iz Ivančne gorice, ki so mu povedali, kako zelo se je v zadnjih letih v Ivančni gorici razvila kulturno-prosvetna dejavnost, saj imajo svoj pevski zbor, dramski krožek itd. Med obiskovalci se seveda največkrat oglasijo pri rojaku Lokarju zastopniki Slovenske izseljenske matice.

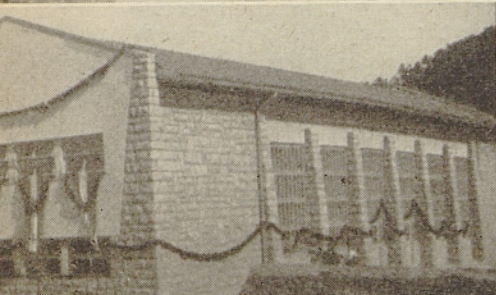
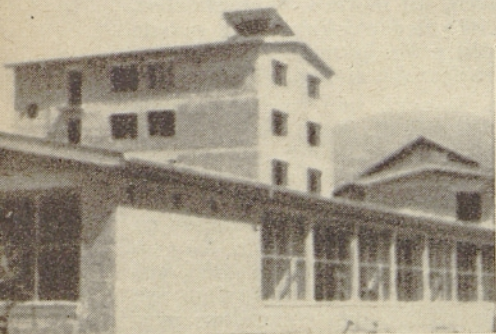
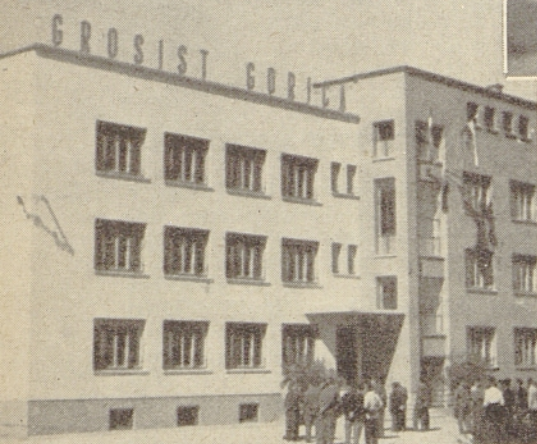
V ponedeljek, 30. sept. smo rojaka Lokarja obiskali kar vsi Matičarji. Našli smo ga prav korajžnega in hudomušnega, le o bolnišnici, kjer bi zdravniki z električno masažo spet spravili v pogon njegova »kolesa«, ni hotel dosti slišati. Nazadnje se je tajniku Švaglju posrečilo, da ga je le prepričal, kako bi mu to koristilo. Ko smo se poslavljali, nam je rojak Lokar naročil, naj po »Rodni grudi« prav toplo pozdravimo vse njegove prijatelje v ZDA, predvsem člane pevskih društev »Zarja«, »Slovan« in »Jadran« ter pridne Progressivne Slovenke. Ob koncu moramo pripomniti, da je bilo storjeno vse, da se našemu vrlemu rojaku vrne ljubo zdravje!

DESET

Od zgoraj navzdol: Mali pacienti v bolnici za kostno tuberkulozo v Sempetru — Mladina pri delih na Lijaku 1. 1947 — Novo upravno poslopje podjetja »Grosist« v Sempetru — Nova bolnica za kostno tuberkulozo v Sempetru — Gradnja obrtne šole v Novi Gorici — Novi telovadni dom v Sežani — Odprema sadja pri podjetju »Fructal« v Ajdovščini

POVOJNIH LET NAŠE PRIMORSKE

Letos v septembru smo praznovali desetletnico priključitve Primorske k Jugoslaviji. Pred desetimi leti se je uresničila s krvjo in žrtvami tisočkrat potrjena želja primorskega ljudstva, da se združi z Jugoslavijo. Deset let v delu in graditvi ni dolga doba. In vendar je bil ta čas za našo Primorsko ves razgiban in bogat velikih hotenih prebujene energije in volje primorskega ljudstva, da si ustvari novo življenje.

Naj o tem nekoliko spregovore številke: Leta 1946 je bilo v goriškem okraju zaposlenih nekaj nad 6.000 prebivalcev, danes pa se je to število povečalo na 22.000. Nad polovico tega števila jih je zaposlenih v industriji, ki je po priključitvi dobila mnogo novih obratov. Leta 1946 so bila v goriškem okraju samo tri pomembnejša industrijska podjetja: Živosrebrni rudnik v Idriji, tovarna cementa v Anhovem in elektrarne. Danes pa imajo nad 20 pomembnejših industrijskih podjetij poleg cele vrste manjših obratov. Tako si domačini služijo kruh v tovarni pahištva v Novi Gorici, dalje v tovarni igel v Kobaridu, v tekstilnih tovarnah v Ajdovščini in Podbrdu, v tovarni »Fructal« v Ajdovščini, v Avtoobnovi v Šempetru, Sirarni v Kobaridu, v tovarni čevljev in tovarni usnja v Mirnu itd.

Zapuščina kapitalistov na Goriškem je bila izredno žalostna. Zato so bili potrebni precejšnji napor in sredstva, da se je to popravilo. Samo v letih 1952 do 1955 so znašale gospodarske in negospodarske investicije nad 4,5 milijarde dinarjev, narodni dohodek pa se je v teh letih povečal od 8,5 na 11,5 milijarde dinarjev. Elektriciranih je bilo 120 vasi, število transformatorskih postaj se je povečalo od 109 na 195. Poraba električne energije pa za 168 %.

Veliko je bilo storjenega tudi za zdravje prebivalstva. Majhna bolnišnica v Vipavi, ki je ostala od vojske, in infekcijska bolnišnica v Ajdovščini s 30 posteljami — to je bilo v glavnem vse, kar je goriški okraj premogel pred desetletjem. Danes je v Šempetru nova bolnišnica za kostno tuberkulozo, ki ima 220 postelj, v načrtu pa je nadaljnja izgradnja bolnišnice s 700 posteljami. Dalje ima danes goriški okraj 20 splošnih ambulant, 13 zobnih ambulant, 15 lekarn, 3 profituberkulozne dispanzerje, 22 posvetovalnic za matere, 4 higienske postaje, 3 reševalne postaje in 7 pomožnih zdravstvenih postaj.

Uspeli dobro urejene zdravstvene službe so vidni. Saj je padla na primer umrljivost dojenčkov več kakor za polovico, povprečna življenjska doba pa se je zvišala skoraj za 10 let.

Kmetijske zadrage, ki sta bili lani v goriškem okraju 102, so v zadnjih dveh letih zajele z odkupom skoraj 80 odstotkov kmetijskih pridelkov. Posebno sadje, zelenjavo pa tudi živalske proizvode in poljedelske pridelke v celoti odkupujejo. Leta 1953 je znašala vrednost odkupa 674 milijonov dinarjev, lani pa 1 milijardo 612 milijonov. Zadrage so se zlasti uveljavile pri odkupu živine, vina in lesa.

Več kot polovica zadrug ima svoje kreditno-hranilne odseke, ki so imeli v 1952. letu 1211

vlagatelj z 18 milijoni hranilnih vlog. Lani se je število vlagatelj zvečalo za 400 novih, hranilne vloge pa so narasle na 150 milijonov dinarjev.

V zadnjih treh letih je bilo pridobljenih 195 ha novih sadovnjakov, obnovljenih ali na novo urejenih je bilo 106 ha vinogradov. Število goved je preseglo predvojno za 5000 glav. Pomembni uspehi so bili dalje doseženi tudi pri pridobivanju novih obdelovalnih površin ter pri regulacijah. Od teh je bila najpomembnejša regulacija Lijaka, kjer je bilo v letih 1947 do 1952 popolnoma izsušenih 500 ha zamočvirjene in poplavljenе zemlje. Ta dela je z velikim navdušenjem začela primorska mladina nekaj mesecev pred priključitvijo.

Tudi šolstvo se je po osvoboditvi v nekdanji coni B hitro razmahnilo, čeprav se je bilo treba pri tem boriti z mnogimi težavami. Ob priključitvi k Jugoslaviji se je znašlo šolstvo na Primorskem pred novimi nalogami. Na srednjih šolah v Gorici je študiralo veliko slovenskih dijakov. Tem je bilo treba omogočiti študij na naših šolah. In tako je bila že v jeseni leta 1947 ustanovljena v Šempetru popolna gimnazija, ki je imela že v prvem letu 614 dijakov. Velike težave so bile takrat s prostori, opremo in tudi učiteljev je primanjkovalo. Istega leta je bilo na Goriškem že 109 osnovnih šol, ki so imele 8.104 učence. Naslednje leto so bile ustanovljene sedemletne šole, predhodnice poznejših osemletk in današnjih nižjih gimnazij v Dornberku, Dobrovem, Kanalu, Mirni, Vipavi in Dobravljah. H gimnaziji v Šempetru pa so l. 1949 priključili še prvi letnik učiteljsišča, ki je bil pozneje združen z učiteljsiščem v Tolminu. Tudi gimnazija v Ajdovščini se je izpopolnila v popolno, ki je že dala prve maturante. Z letošnjim šolskim letom pa je v Ajdovščini začela delovati tudi ekonomska srednja šola, za katero je veliko zanimanja. To je le bežen pregled, ki pa pove, da je izobrazil mladine posvečena velika skrb. Lahko bi s številkami navedli tudi, koliko je mladine, ki je prej lahko le sanjala o študiju, po vojni uspešno zaključilo srednje šole in se vpisalo na univerzo, kjer se pripravlja za bodoče poklice. Toda naj bo dovolj. Pomudimo se bežno še pri strokovnem šolstvu.

Že od leta 1907 je v Mirnu delovala vajska šola za usnjarsko, čevljarsko, zidarsko in kamnoseško obrt. Sedaj pa je v goriškem okraju pet šol, ki pripravljajo učence za najrazličnejše poklice. Tako ima poleg vajske šole v Mirnu podobno tudi Ajdovščina, v Novi Gorici deluje industrijska šola pahištvene stroke, v Vrhpolju vajska šola oblačilne stroke, v Cerknem pa vajska šola elektrogospodarske stroke. V krafkem pa bo dobila Nova Gorica tudi vajensko šolo za vajence trgovske stroke. Tudi v teh šolah število učencev stalno raste.

V šempetrski občini so na praznik priključitve izročili svojemu namenu sodobno upravno in stanovanjsko zgradbo trgovskega podjetja »Grosist«, Dobra je dobila novo tkalnico, Šempeter pa posvetovalnico za matere.

NOVI CARINSKI PREDPISI

za uvoz in pošiljanje blaga v Jugoslavijo

Konec julija letos je začela veljati nova carinska tarifa, po kateri se carini blago, ki ga prinašajo v Jugoslavijo ali prejemaajo kot darilo naši državljani. Za tuje državljane jugoslovanskega porekla in za jugoslovanske državljane, ki stalno prebivajo v tujini, velja še posebna ugodnost, da lahko prinašajo ob obisku svojcev v Jugoslavijo razen osebne prtljage carine prosto tudi blago do vrednosti 150.000 din. Carine prosto je tudi vse blago, ki ga prinašajo s seboj izseljenci, če se za stalno vračajo v Jugoslavijo. Darilyne pošiljke so proste carine, če njihova vrednost v enem tromesečju ne presega 20.000 din, za morebitni presežek te vsote pa se plača carina. V okviru vrednosti 20.000 din se lahko pošlje eden ali več paketov v enem tromesečju. Carine proste so tudi pošiljke rabljenih oblek in drugih oblačilnih predmetov, če so ti namenjeni za potrebe družinskih članov. Takšne pakete smejo prejeti svojci enkrat mesečno, sicer se pa mora plačati carina tudi za rabljene oblačilne predmete.

Dalje so carine prosti tudi predmeti, ki jih jugoslovanski državljani podedujejo ter jih prinesejo oziroma prejmejo iz inozemstva, če dokažejo to z ustreznim sodnim dokumentom.

S posebno carinsko tarifo je določena višina oziroma odstotek, s katerim se blago po vrednosti ocarini. Ta odstotek je za različno blago različen, dočim se za nekatere predmete carina sploh ne plača. Carine prosti so: mleko in jajca v prahu, žitarice, riž, moka, mast, olje, zdravila z zdravniškim receptom, milo za pranje, knjige, revije in časopisi, otroške igračke itd. Po seznamu carinske tarife, na katerem je označena vrednost posameznih predmetov, lahko vsak izračuna, koliko bo za določeno blago plačal carine. Izračunali smo višino carine za tiste predmete, ki jih rojaki najbolj pogosto pošiljajo svojcem v darilnih paketih.

Zivila: Sladkor 14.50 din od kg, kava surova 900 din, kava pražena 1250 din, kakao 385 din, čaj 1.200 din, poper 1.120 din, vanilija 6.000 din.

Obleka, obutev in podobno: Svilena preja za gospodinjstvo 1.500 din, nylon in podobna preja 1.250 din, tkanine iz naravne svile 7.200 din, tkanine iz umetne svile 2.200 din, volnene tkanine iz česane preje 1.800 din, zavese in draperije 1.000 din, žensko triko perilo bombažno 400 din, volneno 800 din, svileno in podobno 1.200 din, moško 750 din, otroško 575 din, ženske volnene obleke 400 din, ženske obleke iz svile in podobno 800 din, otroške obleke 500 din, šali, rute iz volne 500 din, šali in rute iz svile in podobno 700 din, rabljeni oblačilni predmeti 300 din. Navedeni zneski se zaračunajo za 5 kg od posamezne vrste blaga.

Zimski plašči moški in ženski 2.200 din, moške obleke in ženski kostumi po 1.500 din, otroški zimski plašč 1.000 din, ženske svilene bluze 700 din, svilene kravate 100 din, bombažne kopalne obleke 200 din, volnene kopalne obleke 1.000 din, kopalne obleke iz drugih tvoriv 200 din od komada.

Nogavice nylon ženske 250 din od para, moške 125 din, otroške 50 din, rokavice iz kože 120 din, čevlji moški in ženski 150 din par, otroški 100 din, škornji usnjeni ženski in moški po 300 din par, otroški 150 din.

Stroji in podobno: pisalni stroji (portable) 96.000 din, pisarniški 225.000 din, šivalni stroji 28.000 din, pralni in sušilni stroji za perilo 19.500 din, sesalci za prah 9.600 din, bicikli in tricikli 15.000 din, hladilniki za domače gospodinjstvo do 60 litrov 17.500 din, od 60 do 100 l 28.000 din, od 100 do 150 l 33.250 din. Gramofoni 2.500 din, za radioaparate znaša carina 1.750 din od cevi.

Ure ročne in žepne se ocenjujejo po kvaliteti in materialu. Tako se plača za ure iz zlata ali platine carine od 4.000 do 10.000 din za komad, za srebrne ure in ure iz drugih kovin pa od 1.400 do 5.000 din po kosu. Za budilke znaša carina 875 din, za stenske ure pa po 1.250 din.

Nekatere predmete oceni komisija ob carinjenju in se po tej višini tudi ocarinijo. Tako znaša carina za televizijske aparate 25 odstotkov od komisije ocene. Za poljedelske stroje, aparate, naprave in orodje 5 odstotkov od komisije ocene, za fine volnene preproge 40 odstotkov, za avtomobilske motorje 60 odstotkov, za magnetofone 30 odstotkov, za glasbila razen harmonik, za katere veljajo posebna določila, 30 odstotkov, za zlata nalivna peresa 30 odstotkov.

Po tej novi carinski tarifi, od katere smo navedli samo najpomembnejše odredbe, so ocarinjeni predmeti, ki so bili prineseni oziroma poslani iz inozemstva po 27. juniju letos.

Iz Beneške Slovenije

Veliko škodo zaradi silnega neurja so utrpeli v okolici Nem, zlasti na Dolnji Črneji in okrog Subida. Na nekaterih krajih je padla toča kar deset centimetrov debelo in potolkla vse sadje, ki je pravkar dozorevalo. Domačini so zaradi tega zelo potrti, saj jim je že slana maja naredila dosti škode, zdaj je pa še toča uničila tisto, kar je od takrat ostalo. Sadje in vino je v teh krajih glavni vir dohodkov, ki je letos zaradi vremenskih katastrof čisto usahnil. Če ne bodo pomagale pridne roke domačinov, ki delajo v Švici, Belgiji, Franciji in drugje, bo letošnja zima za ljudi iz teh krajev zelo huda.

Žrtev prometne nesreče je postal v Charleroi v Belgiji Enzo Primožič iz Hrastovja. Mladi Primožič je delal v Belgiji kot rudar ter ga je pri povratku z dela povozil avto. Njegovo truplo so prepeljali v rojstni kraj.

Umrla je najstarejša žena v občini Grmek 97-letna Roža Guš iz Lombaja. Nekateri trdijo, da je bila stara 101 leto, ker je v anagrafskem uradu v Grmeku vpisana neka Roža Guš, ki se je rodila l. 1856.

Partizan

*Ko se je vrnil, ga nekdo je vodil
skrbno čez brv majavo tja do mlina,
kjer mati, spirajoča rjuhe v vodi,
po dolgih letih je uzrla sina.*

*Smehljaje ji je segel v mrzlo roko,
potem se na perilnik je naslonil
in kot iskal besedo bi, visoko
v nebo je gledal, da je dan odzvonil.*

*jo nežno je pobral in jo poljubil,
nato pa tiho, tiho ji povedal —
Ne jokaj mati. Sin je tvoj izgubil
oči za to, da narod je spregledal.*

*Zakaj molčiš? mu je dejala mati,
ki sin se zdel ji je ves tuj in čuden.
A kaj nam treba je tu zunaj stati,
saj si gotovo lačen ves in truden.*

*In šele ko stopili so tja k bajti
po stezi, ki se h kamnu je motala,
je videla, da sinu noga najti
ne more praga. Ko na tla je pala,*

Intimna slovesnost na ljubljanski porodniški kliniki

Šestega septembra so na ljubljanski porodniški kliniki odprli na novo preurejeno pralnico, ki ima velik pralni stroj in centrifugo, kupljeni s prispevki naših ameriških rojakov. Ob tej priložnosti je bila na kliniki prirejena intimna slovesnost, katere sta se udeležili poleg članov upravnega odbora kliničnih bolnic in uslužbencev klinike kot zastopnici Progresivnih Slovenk Amerike glavna blagajničarka Glavnega odbora PSA rojakinja Ivanka Shiffrer iz Clevelanda in rojakinja Mimi Omahnova iz Chicaga.

Primarij porodniške klinike dr. Novak je tople pozdravil prisotne in na kratko orisal zgodovino klinike, ki se je po osvoboditvi razvila iz bivše ženske bolnice. Po zaslugi pokojnega primarija dr. Pavla Lunačka, njegovih sodelavcev in po prizadevanjih požrtvovalnega kadra je postala to ena najbolj naprednih naših zdravstvenih ustanov. Največja ovira pri njihovem delu pa so bili zastareli prostori. Zlasti pralnica ni ustrezala svojemu namenu.

To so videle tudi naše vrle ameriške rojakinje odbornice in članice društva Progresivnih Slovenk Amerike, ki so ob svojem obisku v domačem kraju večkrat obiskale tudi ljubljansko porodniško kliniko. In tako se je na pobudo najbolj prizadevnih, med katerimi so predsednica Glavnega odbora PSA Ann Grillova, podpredsednica Marion Bachel, Tončka Urbanž in Tereza Geržel, glavna tajnica Josie Zakrajšek, predsednica krožka št. 2 iz Clevelanda Cecilija Šubelj in prizadevna predsednica reliefnega odbora (odbora za pomoč) Josephine Tratnikova in drugih med ameriški rojaki l. 1953 začela akcija za nakup novih pralnih strojev.

Zdaj so v popolnoma prenovljenih kletnih prostorih montirani novi pralni stroji, in sicer velik pralni stroj in centrifuga, ki sta bila nabavljena v Nemčiji za 3.865 dolarjev. Ker je zbirka prispevkov preseгла to vsoto, si je klinika za ostanek nabavila aparat za sterilne žene, ki ji bo veliko koristil.

Rojakinja Ivanka Shiffrer iz Clevelanda je v imenu Progresivnih Slovenk Amerike zavrtela ročico na pralnem stroju. Poleg rojakinja Mimi Omahnen iz Chicaga

Pri preurejanju pralnice so obnovili tudi druge kletne prostore, kjer je kliniki z velikim razumevanjem pomagal upravni odbor Kliničnih bolnic, ki je v ta namen prispeval 10 milijonov sredstev.

Primarij dr. Novak je prosil navzoči zastopnici Progresivnih Slovenk Amerike rojakinjo Ivanko Shiffrerjevo in Mimi Omahnovno, da naj sporočita veliko zahvalo vsem darovalcem ter jim povesta, da sta pralni stroj in centrifuga vgrajeni v temelje največje porodnišnice Slovenije ter bodo v veliko korist našim materam in novim rodovom.

Rojakinja Ivanka Shiffrerjeva je zavrtela ročico na pralnem stroju in zaželela v imenu Progresivnih Slovenk, da naj bi bili v veliko korist slovenskim materam. Naglasila je, da sredstva za te stroje niso dar organizacije Progresivnih Slovenk, temveč so bile one le posredovalke pri tej človekoljubni akciji. Darovalci so pa slovenski rojaki širom vse Amerike, ki vedno radi pomagajo svoji dragi rojstni domovini.

Is.

10 LET LITOSTROJA

»Sto let je poteklo, odkar je bila zgrajena prva vodna turbina na Slovenskem. Nešteto požrtvovalnih, iznajdljivih duhov in žuljavih rok je od tedaj bogatilo tehnično znanje in izkušnje o vodnih turbinah. Ko proslavljamo deset let nadaljnega procvita te ustvarjalnosti v novi Jugoslaviji, se spominjamo vseh pionirjev pri gradnji turbin, hkrati pa dajemo priznanje in zahvalo našemu delovnemu kolektivu za njegove napore, ki nam lajšajo pot v lepšo bodočnost.«

Tako je napisano v uvodu spominskega zbornika, ki ga je ob svoji desetletnici, ki so jo praznovali 1. septembra, izdal Litostroj v Ljubljani.

Veliko rojakov, ki so prišli v domovino na obisk, si je že ogledalo mogočne tovarniške objekte našega Litostroja, ki je danes s svojimi izdelki dobro znan tudi v inozemstvu. Zato ne bo narobe, če se ob njegovem jubileju bežno dotaknemo prvih začetkov strojne industrije na Slovenskem. Najstarejše strojniško podjetje v Sloveniji je bila vsekakor železarna v Dvoru pri Žužemberku, ki so jo v letih 1796—1797 postavili Turjačani zato, ker je bilo v bližini v obilici železne rude in lesa. Krka pa je dajala izdatno vodno moč. Leta 1805 so železarni v Dvoru priključili še livarno. Med leti 1850—1860 je bila ta tovarna na vrhuncu svojih delovnih uspehov. Dognano je med drugim, da so tu pred več kot sto leti izdelovali tudi turbine.

Ob otvoritvi Južne železnice pa je zaradi ostre konkurence tovarn v severnih avstrijskih deželah tovarna v Dvoru za vedno zaprla vrata. Delavci so se razkropili ter odnesli s seboj svoje znanje. — Nekateri so se zaposlili v železarni na Jesenicah, nekateri v Ljubljani pri Samassi in Töniesu, pa tudi na Nižje Avstrijskem.

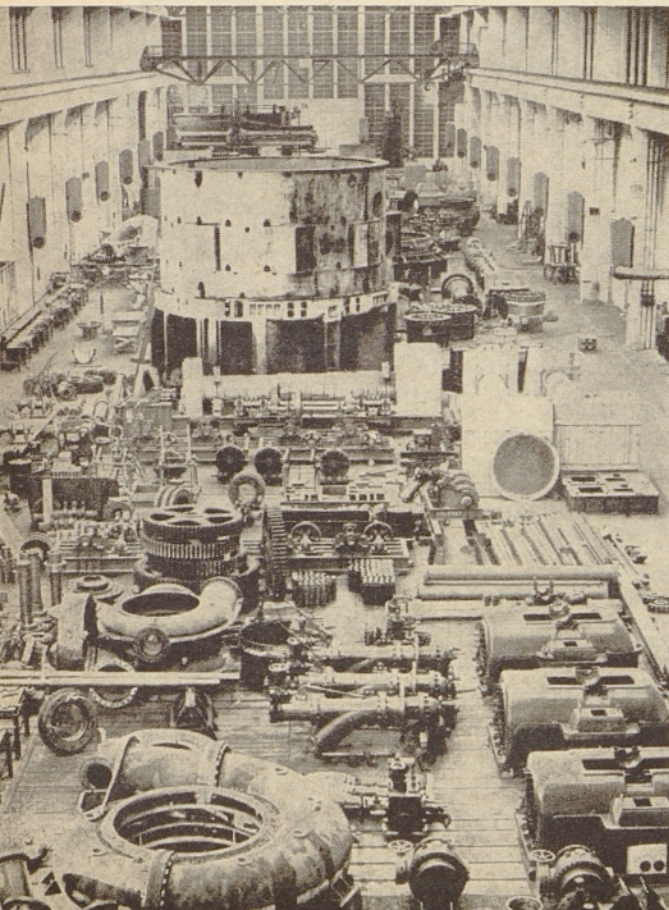
Samassova livarna, kjer so ulivali zvonove, je bila ustanovljena že l. 1688. Leta 1848 pa je bila ustanovljena v Ljubljani strojna tovarna G. Tönies. Ta tovarna je imela tudi poseben oddelek za gradnjo modernih turbin in regulatorjev. Izdelala je tudi Peltonovo turbino za elektrarno v Žirovnici, ki je bila takrat prva večja javna elektrarna pri nas. Töniesova tovarna je dobavila samo v dveh in pol letih tak pred prvo svetovno vojno okrog 50 različnih turbin za Kranjsko in druge alpske dežele.

Prvo večje slovensko strojniško podjetje, ki je vzgajilo mnogo domačih strokovnjakov, je bila tovarna Avgusta Žabkarja, ustanovljena še pred prvo svetovno vojno, ki je gradila tudi vodne turbine. Vse tri navedene tovarne pa so takoj po prvi svetovni vojni prešle v roke domače delniške družbe z imenom Strojne tovarne in livarne. Iz te tovarne je izšla vrsta turbinskih naprav za razne kraje Jugoslavije.

Toda kljub požrtvovalnim in izkušenim delavcem in strokovnjakom je tovarna propadala in nekaj let pred drugo svetovno vojno tudi propadla. Velikosrbski šestojanuarski režim, ki je nacionalno zatiral Slovence in hotel za vsako ceno izriniti industrijo iz Slovenije, je slavil novo zmago. Nad tri sto delavcev je bilo na cesti. Pomagati si je moral pač vsak sam, kakor je vedel in znal.

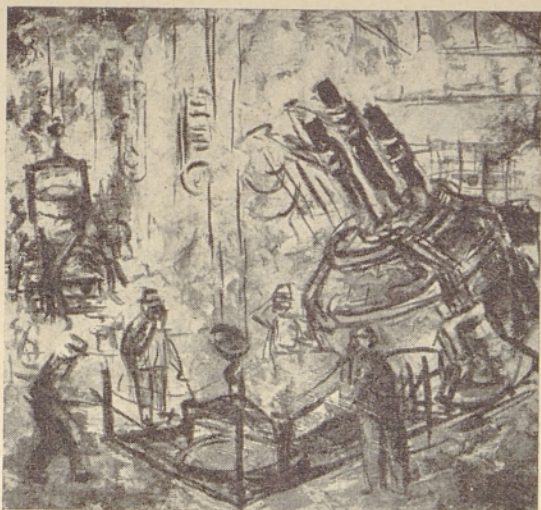
Ljudska oblast je po osvoboditvi tem delavcem in drugim ustvarila novo tovarno. Tam sredi Ljubljanskega polja so zrastle moderni objekti livarne in tovarne strojev — Litostroja. Pred desetimi leti — 1. septembra 1947, ko je v nji steklo prvo železo, je v njej delalo 629 delavcev in nameščencev, danes pa je to število naraslo že na 2.300 delavcev. Mnogi izmed teh so se izučili na industrijski šoli, ki je priključena Litostroju, in na raznih tečajih. Okrog velikih tovarniških objektov so zrastle tudi moderni stanovanjski bloki, v katerih je 357 družinskih in 129 samskih stanovanj, kar pa je še premalo in bo treba zgraditi še nove.

Do letos je povprečno polovico izdelkov Litostroja odpadlo na turbine. Že pred dvema letoma sta namreč delavski svet in upravni odbor sklenila, da bodo izdelovali predvsem predmete, ki so zelo iskani na domačem in tujem tržišču. Svoje izdelke je začel Litostroj izvažati leta 1953, ko je dobil naročilo za več žerjavov za Indijo. Dobro izdelani žerjavi so tovarni odprli pot na svetovno tržišče v Azijo, Afriko, Južno Ameriko in seveda tudi v evropske de-

Montažna dvorana v Litostroju

Mario Vilhar: Ulivanje jekla v Litostroju

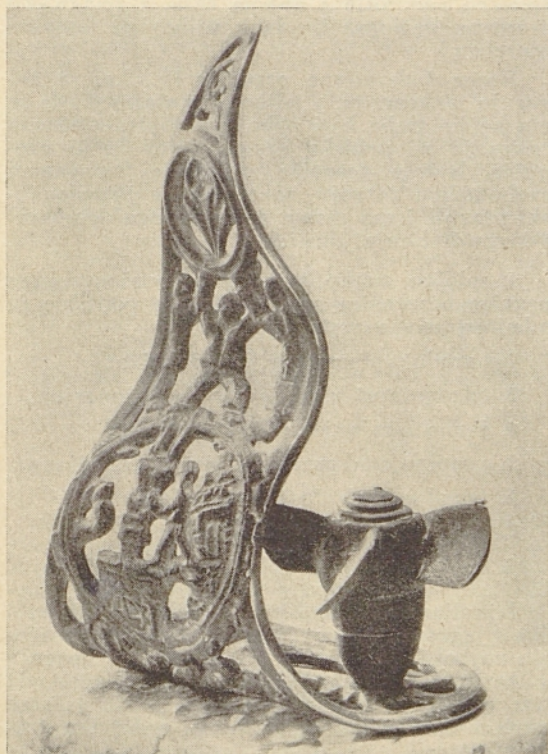
žele. Doslej so v Litostroju izdelali za nad 800.000 KM turbin, ki seveda še niso vse v pogonu. Izmed domačih hidrocentral so opremljene s turbinami iz Litostroja dravske centrale, HC Moste pri Žirovnici, Medvođe, Mavrovo, Zvonik, Jablanica in druge. Trenutno ima Litostroj za okrog milijon dolarjev naročil. Prav na dan proslave desetletnice je prispelo iz Pakistana naročilo za opremo nove hidroelektrarne.

Ob 10-letnici Litostroja je bila v Mali galeriji v Ljubljani prirejena razstava slik delavcev in uslužbencev Litostroja. Objavljamo nekaj slik enega od teh — obratnega tehnika Maria Vilharja. Delavec umetnik Mario Vilhar se je takole sam upodobil

Ob desetletnici je bila v tovarni prirejena lepa slovesnost, ki so se je udeležili poleg delavcev in uslužbencev tudi mnogi gostje — med njimi ustanovitelj Litostroja član Zveznega izvršnega sveta Franc Leskošek in zvezni sekretar za blagovni promet dr. Marijan Breclj. Predsednik republike Tito pa je poslal delavcem Litostroja pismo, v katerem pravi:

»Čeprav deset let v življenju neke tovarne in njenega kolektiva ne pomeni dolgega razdobja, so vendar delavci, tehniki in inženirji Litostroja skupno s člani kolektivov drugih naših velikih podjetij veliko prispevali k splošnim naporom vseh naših delovnih ljudi, da si čimprej zgradijo srečno življenje.«

Mario Vilhar: Litostroj — izdelek iz bronu, ki ponazarja vijak in plamen, v katerega je stiliziran motiv delavcev, ki dvigajo emblem Litostroja

Vida Taufer:

Jesenski razgledi

Obočja hribov megla je zakrila,
po drevju listje v zlatu se leskeče,
na zemljo pada, z vetrom zatrepče,
jesen se je v deželo naselila.
Poslednji kras po ortu raztrosila.
Bledijo rdeče rože sredi gneče
rumenih krizantem in zro boječe
jesen, ki se je v hladu zasvetila.
Zidove hiš zastirajo lestenci:
koruzne storže so povili v kite,
na tleh se gledajo v veliki senci.
Med latjem ajde, v mračnih skednjih
skrite,
stršijo siva zrna kot studenci,
naraščajo na kupe valovite.

Ob 40-LETNICI Slovenskega republičanskega združenja in chicaške izjave

Objavljamo ta članek publicista C. A. Kristana v »Rodni grud« predosem zato, da bi nekoliko seznanili naše rojake v Nemčiji, Franciji, Belgiji itd. o veliki rodoljubnosti in napredni dejavnosti naših slovenskih organizacij v Ameriki v času I. svetovne vojne.

Pripomba uredništva
»Rodne grude«

Prva svetovna vojna je našla Slovence in sploh Jugoslovane v Ameriki skoraj nepripravljene. Tako je bilo tudi z drugimi narodi iz bivše avstro-ogrške monarhije ter iz drugih vojskujočih se držav. Kmalu pa so se nekateri naši dalekovidni rojaki zavedli, da se je z brutalnim napadom Avstrije proti Srbiji približala dokončna rešitev jugoslovanskega vprašanja in da bodo imeli tudi ameriški Slovenci važno vlogo pri rušenju Avstrije ter urejanju stare domovine po končani vojni. Kot ljudje demokratičnega prepričanja pa so tudi vedeli, da nepripravljeno ljudstvo zastavljene naloge ne more uspešno izvesti. Zaradi tega so storili vse, da nadoknadijo, kar je bilo v preteklosti zamujenega. Če hočemo biti objektivni, moramo upoštevati dejstvo, da je bil slovenski človek v Ameriki v tistih letih predvsem iskalec čim boljšega zaslužka, da so bile napredne delavske in slovenske organizacije še maloštevilne in šibke ter da je bila povezava z domovino zlasti v političnem pogledu šele v povojjih. Slovenski socialisti v Ameriki so sicer priredili nekaj let pred tem obsežno govorniško in predavateljsko turnejo Etbina Kristana, ki je prišel iz domovine, po vzhodnih državah ZD, vendar so bili vse to šele začetki.

Tako so morali iniciatorji akcije za ustanovitev Jugoslavije računati z velikimi težkočami in so se morali nasloniti na že delujoče napredne slovenske podpore in politične organizacije ter na napredne liste, kajti konservativni Slovenci so plavali še vedno v cesarskih vodah.

Te slovenske organizacije, predvsem pa njihove vodilne osebnosti, so opravile mnogo dela v propagandnem in vzgojnem pogledu ter so na razne načine pripravljale tla za ustrezno organizacijo. Po časopisih so razpravljali o jugoslovanskem vprašanju, na neštetih shodih so govorili o njem, pojasnjevali so pravi značaj Avstrije in njene politike. Nekatere organizacije pa so opravljale medtem tudi politične naloge. Tako je jugoslovanska socialistična zveza v Chicagu sestavila obširno spomenico o položaju Jugoslovancev in njihovih težnjah ter je zahtevala neodvisno jugoslovansko republiko kot najprimernejšo rešitev tega vprašanja. To spomenico so poslali odseku ameriškega kongresa za zunanje zadeve in tajništvu Socialistične internacionale v Haagu.

Na posebni konferenci 14 zastopnikov teh organizacij, ki je bila v Chicagu 29. junija 1917, je bila sestavljena in sprejeta o zahtevah ameriških Slovencev posebna izjava, ki je znana

pod imenom chicaška izjava. V njej ugotavljajo ameriški Slovenci svoje poglede na politični položaj in na bodočnost avstro-ogrskih Slovencev in Jugoslovancev. Obenem postavljajo svoja načela za ustanovitev jugoslovanske demokratične federativne republike. Chicaška izjava ugotavlja med drugim tudi naslednje:

»Upoštevajoč ta dejstva smatramo za edino uspešno rešitev slovenskega in sploh jugoslovanskega vprašanja v politični združitvi vseh jugoslovanskih delov, ki pa prepušča avtonomijo vsakemu delu v vseh rečeh, katere niso po svoji naturi vsem skupne.

Realizacija te ideje je mogoča v politični obliki Jugoslovanske Federativne Republike, ki jo s tem označujemo za svoj cilj.

Zedinjenje Jugoslovancev se ne more uspešno izvršiti v nobeni sedaj obstoječih držav, ker so si njihovi interesi preveč nasprotni in ker ne bi bilo tako zedinjenje v bistvu nič drugega kakor aneksija. Problem se more rešiti le z ustanovitvijo popolnoma nove tvorbe, v katero vstopijo vsi deli po svoji svobodni volji.

Jasno je, da ne more biti taka nova tvorba nič drugega kakor demokratična republika. Ustvarjanje nove monarhije v času, ko se rušijo stare, bi spravilo Jugoslovane v smešnožalostno nasprotje z duhom časa, z zmagojočo svetovno demokracijo in z njihovimi lastnimi potrebami.

Razen federativne organizacije, katera varuje vsakemu delu toliko samostojnosti, da se mu ne bo treba bati nobenega centralističnega zatiranja ali pritiska drugih delov in ki prepušča bodoče tesnejše združenje naravnemu svobodnemu razvoju, zahtevamo v jugoslovanski republiki vse garancije ustavnega demokratičnega življenja, zlasti:

1. splošno, enako, tajno in proporcionalno volilno pravico brez ozira na spol za vse politične in administrativne zastoje;
2. narodni referendum in iniciativo;
3. odgovornost vseh javnih funkcionarjev;
4. javno izvajanje zunanje politike;
5. popolno enakopravnost vseh državljanov;
6. popolno svobodo besede in tiska;
7. popolno svobodo pouka in vesti;
8. nevtralnost vseh oblasti v razrednih bojih.

Izjavljamo, da smo pripravljene za tako rešitev jugoslovanskega vprašanja delati po svojih najboljših močeh in pozivamo vse Slovence v Ameriki, ki se strinjajo z našimi načeli, da nas podpirajo pri tem delu, ki služi našemu narodu in mirnemu kulturnemu napredku vsega sveta.

To izjavo so podpisali: Etbina Kristan, John Verderbar, Frank Kerže, Ivan Molek, Jože Zaverčnik st., Louis F. Truger, Martin V. Konda,

Frank Petrich, Albin H. Skubic, Rudolf Skala, John Pokelšek, Josip Blish, Filip Godina in Frank Savs.

Mimogrede navajam, da so bila mnoga načela te izjave uresničena šele leta 1943 v Jajcu oziroma 1945 v novi jugoslovski ustavi.

Za uresničenje načel čičaške izjave je bilo ustanovljeno na ustanovnem zboru 11. in 12. avgusta 1917 v Chicagu Slovensko republičansko združenje (SRZ). Ta zbor je soglasno odobril čičaško izjavo kot načelno izjavo nove slovenske politične organizacije. Medtem je postala čičaška izjava nekaka protiutež in odgovor krfski deklaraciji, ki je bila podpisana 20. julija 1917 in jo je podpisal za Jugoslovanski odbor dr. Ante Trumbić, za srbsko vlado pa Nikola Pašić. Ta deklaracija predvideva Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev z dinastijo Karadjordjevičev na čelu. Slovenskemu republičanskemu združenju so se pridružile Slovenska narodna podporna jednota, Slovenska delavska podporna zveza, Slovenska svobodomišelnostna podporna zveza, Jugoslovanska katoliška jednota ter Jugoslovanska podporna zveza »Sloga«, ki so imele tedaj približno 40.000 članov, in pa Jugoslovanska socialistična zveza. Kot glasila SRZ so veljali dnevnik Prosveta, Enakopravnost in Glas naroda, dvotednik Glas svobode, tednik Proletarec in mesečnik Čas.

Delo SRZ je potekalo glavno v dveh sprednih smereh. Poskušali so storiti čimveč za osvoboditev Jugoslovanov izpod habsburške avtokracije, za njihovo združenje in za organizacijo moderne demokratične jugoslovanske države. Obenem pa je SRZ podpiralo tudi vojne napore ZD, da bi se tako pospešil poraz centralnih sil ter podprle programatične izjave predsednika Wilsona, ki so bile v skladu s težnjami in načeli SRZ.

Predaleč bi prišel, če bi na tem mestu obširneje pisal o celotnem delu SRZ. Omejil se bom zaradi tega na nekatere značilnosti. SRZ je organiziralo po vseh Združenih državah lastne krajevne organizacije. Leta 1919 jih je bilo 85, ki so bile združene v sedem okrožnih organizacij. V začetku 1919 sta se združili Slovensko in Hrvatsko republičansko združenje v enotno Jugoslovansko republičansko združenje (JRZ). Drugi zbor SRZ je bil od 13. do 15. septembra 1918 v Chicagu ob udeležbi 80 delegatov. Po zaključku zbora so imeli v Chicagu velik manifestacijski obhod, zatem pa veliko manifestacijsko zborovanje, ki ga je vodil Filip Godina. Pelo je pet slovenskih pevskih zborov iz Chicaga, Milwaukeeja, South Chicaga in Waukegana. Govorili so zastopniki Slovencev, Srbov, Hrvatov, Cehov in Američanov.

Konec leta 1917 je pričela SRZ izdajati svoje glasilo in sicer pod imenom The Slovenian (od št. 2/1919 Jugoslav) Review. Leta 1917 je izšla ena številka, leta 1918 4 in leta 1919 8 številke. Med temi številkami sta bili št. 1 in 6 iz 1919 v slovenščini, št. 4/1919 v srbohrvaščini, ostale pa v angleščini. Teh 13 številke so razpečali v več kakor 200.000 izvodih. Služile so v veliki meri za propagiranje načel združenja in za obrambo naše Primorske, Trsta in Koroške ter za obveščanje ameriških politikov in diplomatov o dejanskem stanju. Poleg tega je izdalo SRZ še brošuro »Krfska deklaracija in demokratičar« (Chicago 1917) ter kot 9. številko revije iz l. 1919

v posebni knjižici »Razprave in sklepe tretjega rednega zbora v Clevelandu 1919«.

V začetku leta 1919 je izvrševalni odbor JRZ razpisal kampanjo za prostovoljni narodni davek v propagandni fond za svobodno Jugoslavijo: za svobodo in obrambo pravic in ozemlja Jugoslovanov ter za federativno republiko Jugoslavijo. Cilj je bil zbrati — milijon dolarjev. Do konca septembra 1919 je bilo zbranih 62.000 dolarjev in v posebni spominski knjigi (Jugoslav Review, št. 6/1919) so objavljena imena in zneski vseh dotedanjih darovalcev za znesek 57.125,99 dolarja.

Konec leta 1918 sta bili izročeni predsedniku ZDA Woodrowu Wilsonu dve posebni peticiji, 29. aprila 1919 pa ameriškemu kongresu peticija s 30.000 podpisi, v katerih so opozarjali na nevarnost, da bi Italija pobrala velik del slovenskega ozemlja. Poleg tega je bila izročena 4. septembra 1919 komisiji za zunanje zadeve ameriškega senata obširna spomênica o po Italijanih zasedenih delih slovenskega in hrvaškega Primorja ter Dalmacije. Prav tako je opozarjala JRZ na vprašanja Slovenske Koroške, kajti vse italijanske in avstrijske zahteve v zvezi s Primorjem in Koroško so bile proti načelom 14 Wilsonovih točk.

Tretji zbor JRZ je bil od 28. septembra do 2. oktobra 1919 v Clevelandu. Na njem so bili sprejeti mnogi značilni sklepi, tako o nalogah JRZ, o mejah Jugoslavije, o načelih nove jugoslovanske republikanske ustave, o socialnih reformah v Jugoslaviji ter o njenih gospodarskih nalogah. Referate o teh vprašanjih so imeli Filip Godina, Josip Mihajlovič, Etbin Kristan (ki je bil idejni vodja SRZ in JRZ), Jože Zavertnik in Frank Kerže. Samo v letu 1918/1919 je JRZ organiziralo več kakor 60 javnih shodov po slovenskih in hrvaških naselbinah ZDA.

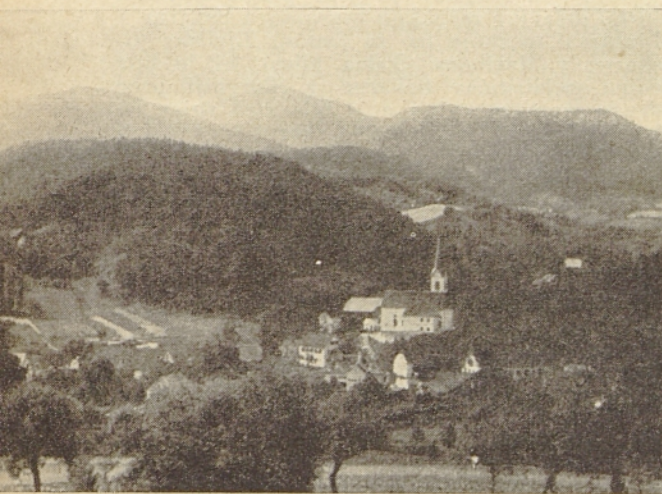
Iz svojih sredstev je JRZ prispevalo tudi 10.000 dolarjev za nakup Blasnikove tiskarne v Ljubljani, pozneje pa za nakup Ljudske tiskarne v Mariboru (Sodna ulica), ki je bila edina socialistična tiskarna v Sloveniji pred drugo svetovno vojno, a je bila med vojno ob bombardiranju Maribora skoraj v celoti porušena.

Po sprejemu znane vidovdanske ustave v stari Jugoslaviji je pričelo delo JRZ pojmajati, dokler ni polagoma povsem zastalo. Preostala sredstva so bila izročena Slovenski narodni podporni jednoti v varstvo.

Ta kratki prikaz dela Slovenskega in Jugoslovanskega republičanskega združenja, ki je imelo, kakor piše Jože Zavertnik v Ameriških Slovencih (str. 310), za sabo večino slovenskega ljudstva Amerike, sicer ne daje popolne slike o njegovem delu. Pokaže pa lahko, da je bila to organizacija, ki je med slovenskimi rojaki propagirala res demokratična in socialistična načela o državni ureditvi Jugoslavije, da si je mnogo prizadevala za pravično ureditev ozemeljskih vprašanj stare Jugoslavije in da je pomenila veliko politično aktivizacijo v boju za napredna in socialistična politična načela. Dokaz temu so tudi žolčni in surovi napadi na njeno delo s strani konservativnih avstrijskantov in jugoslovanskih kraljevašev. Po štiridesetih letih je prav, da si osvežimo spomin na vse to delo in prizadevanja v letih 1917 do 1920.

Cvetko A. Kristan

PO DOMAČI DEŽELI...

Največji gostinski obrat v Jugoslaviji so nedavno odprti v Beogradu. To je novi hotel Metropol, ki je najbolj moderno in udobno opremljen. Stavba ima 9 nadstropij s šestimi apartmani in 200 sobami. Razen kavarne ima hotel tudi dve restavraciji. Hotel lahko sprejme 300 gostov.

45 mostov za indijske železnice bo dobavila Metalna tovarna iz Maribora. Mostovi so večinoma manjši, izdelani bodo letos, nekaj pa prihodnje leto. Največji most pripravlja Metalna za Jordanijo; tehtal bo 170 ton in bo gotov letos novembra.

Lep uspeh slovenske pevke. Petindvajsetletna študentka glasbe iz Ljubljane Marija Bitenčeva, ki je pela tudi že nekaj vlog v ljubljanski Operi, je na pevskem tekmovanju v Llangollenu v Angliji izmed 150 solistov iz raznih dežel sveta dobila prvo nagrado.

Glasilke za harmonike so prva velika novost Kovinskega podjetja v Ložu pri Rakeku. To je majhna tovarna, ki obstaja komaj dve leti. Začela je s 14 delavci, danes pa jih ima že 186. To so večinoma mladi fantje in dekleta, ki čutijo do svojega dela veliko ljubezni, odgovornosti in vztrajnosti. Glasilke za harmonike so pred vojno izdelovali v Nemčiji, danes pa jih izdelujejo edino v Italiji. V Jugoslaviji sta že dve tovarni poskušali izdelati glasilke, pa se jim to ni posrečilo, zdaj pa so s tem uspeli v Kovinskem podjetju v Ložu in strokovnjaki trdijo, da so te doma izdelane glasilke za harmonike mnogo boljše od italijanskih.

Več tisoč delavcev in uslužbencev ter njihovih svojcev se je zbralo 15. septembra v parku Tovarne avtomobilov TAM v Teznu pri Mariboru. Ta dan je namreč tovarna svečano praznovala 10-letnico, odkar so bili izdelani v njenih delavnicah prvi kamioni. V slavnostnem govoru je predsednik delavskega sveta Srečko Ježovnik orisal delo tovarne v minulem desetletju. Kljub velikim težavam zlasti ob prekinitvi poslovnih zvez s češko licenčno tovarno l. 1948 je kleni delovni kolektiv krepko napredoval in v desetih letih izdelal skupaj 11.523 raznih motornih vozil, ki so razen nekaterih malenkosti vsa domače izdelave. 543 članom kolektiva, ki delajo v tovarni od začetka, so v spomin razdelili lepe zapestne ure.

Že v davnini toplice pri Podčetrtku. Atomске toplice pri Podčetrtku, na meji med Slovenijo in Hrvaško, so vzbudile izredno zanimanje. Zdravilni učinek, radioaktivnost, nova geološka odkritja, dobro in slabo, šaljivo in resno — vsega tega smo bili zadnji čas navajeni v Podčetrtku. Resnica se je prepletala z bajko, ki so jo babice pripovedovale o davnih toplicah, ki so se pogreznille »po božji kazni« ... Menda ni bilo človeka, ki bi v tej bajki iškal resnico. Nedavno pa so delavci, ki so od toplega vreleca na slovenski strani te dni kopalji jarek,

Gornji grad

Radeče pri Zidanem mostu

Dobrna

Brežice

da bi odvedli hladno močvirsko vodo, zadeli pod plastjo črnega blata na kamnito stopnišče, katerega kamen je menda še iz rimskih časov; odkrili so dobro ohranjen podlji iz trdega lesa in odvodni kanal s starinsko rešetko. Domnevajo, da je najdba morda v zvezi z olimeljsko lekarno, kjer so v samostanu že pred stoletji pripravljali zdravila, ali pa so graščaki iz Podčetrtna imeli tu svoje termalno kopaljšče.

V velenjskem rudniku so letos nakopali že milijon ton lignita. Po proizvodnem načrtu naj bi velenjski rudarji nakopali do konca leta 1.400.000 ton premoga, računajo pa, da bodo nakopali za 260 tisoč ton več.

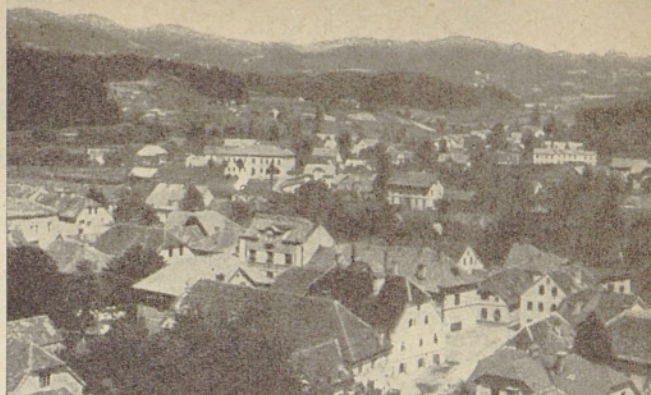
Ribnica bo dobila tovarno za izdelavo vezalnih vrat. Zgraditev te tovarne bo velika pridobitev za Ribnico in okoliške kraje. Dnevna kapaciteta tovarne bo 100 vezalnih vrat. Po vezalnih vratih je veliko povpraševanje, predvsem pa bodo teh izdelkov veseli v gradbeništvu, ker bodo lahko prej zaključili z gradnjo stanovanjskih in drugih prostorov. Vezalna vrata bodo predvidoma za 50 odstotkov cenejša od dosedanjih izdelkov te vrste v mizarskih obratih.

Ribiška zadruga lepo napreduje. V začetku avgusta je bila v Ribnici zelo uspeša živinorejska razstava, ki je pokazala lep napredek v živinoreji. Živinorejci so pripeljali na razstavo nad 200 glav goved, med njimi skoraj 40 plemenjakov.

V Vidmu-Krškem so ob praznovanju drugega občinskega praznika odprli nov, moderno urejen hotel. Ko se je kolektiv tovarne celuloze in papirja odločil za gradnjo tega hotela, ni mislil pri tem le na lastne člane, temveč je imel vedno pred očmi potrebe občine. Hotel, ki nudi dvojne družinskih stanovanj, ima na razpolago še 34 samskih sob s 70 posteljami. Vse sobe so opremljene s toplo vodo ter centralno kurjavo.

Veliko perutninsko farmo so začeli urejati v Zalogu. Farma bo zgrajena po načrtih, kakor so urejene podobne perutninske farme v Ameriki. Glavno poslopje — vzrejališče bo trinadstropno in dolgo nad 100 metrov. Dopolnjevale pa ga bodo razne pomožne in upravne zgradbe ter žitni silos, hladilnice in klavnice. V začetku računajo, da bodo v tem vzrejališču zredili letno pol milijona piščancev, med nadaljnjim razvojem pa naj bi dosegla farma letno zmogljivost milijon piščancev.

Nasadi višenj v Beli krajini se množe. Prvi večji nasad so uredili pred dvema letoma na Mavrlenu in Doblčki gori skupaj na 12 ha. Zdaj so podobne nasade uredili še pri kmetijskih zadrgah v Adlešičih in Dragatušu in to v Gorenjcih, Preložniku, Velikih Selih in Malih Selih ter na Tanči gori. Višnja je med najskromnejšimi sadeži, obenem pa zelo iskano sadje na trgu. V Beli krajini je ogromno košenic in travnikov, ki so zelo kameniti in ne dajejo razen skromne krme nič drugega. Prav na takšnih zemljiščih so nastali prvi nasadi višenj, ki bodo lahko precej povečali narodni dohodek v Beli krajini.

Soštanj
Slovenj Gradec
Nova Gorica
Zavodna pri Celju

Slovensko NARODNO GLEDALIŠČE na svetovnem odru

V času, ko so starejše generacije slovenskih izseljencev zapuščale domovino, smo imeli Slovenci komajda skromne začetke narodnega gledališča. V ljubljanskem Deželnem gledališču, ki smo ga Slovenci pod avstro-ogrsko monarhijo morali deliti z Nemci, so delali požrtvovalni začetniki osrednje slovenske gledališke ustanove in se z vsemi silami trudili, da vzdrže nemški pritisk. Slovenski narod je tedaj hudo krvavel iz številnih ran: njegova kri se je iztekala v tujino v celih rekah izseljencev, ljudje doma pa so trpeli pod političnim in gospodarskim potujočevalnim pritiskom. Če smo se kljub vsemu kot narod ohranili in vzdržali, je k temu nemalo pripomoglo tudi požrtvovalno ustvarjalno delo pionirjev slovenskega narodnega gledališča. Starejši slovenski izseljenci v Clevelandu se gotovo še dobro spominjajo igralka Avguste Danilove, saj je do najst let živela in delala v Združenih državah, polovico od tega v Clevelandu. Avgusta Danilova je bila med prvimi igralkami tedanjega ljubljanskega Deželnega gledališča. Po vrnitvi iz tujine se je zopet vključila v igralski

zbor Slovenskega narodnega gledališča in po dolgih letih velikih umetniških uspehov zaključila svojo kariero s sodelovanjem v prvih dveh slovenskih umetniških filmih, ki smo jih posneli po drugi svetovni vojni že v novi Jugoslaviji. Avgusta Danilova še živi v Ljubljani, vendar zaradi visoke starosti v gledališču več ne dela.

Posegli smo nekoliko nazaj, da bi mogli bolj nazorno prikazati velikanski razvoj in napredek, ki ga je v zadnjih letih doseglo Slovensko narodno gledališče. Zgodilo se je namreč nekaj velikega: medtem ko pred štiridesetimi, petdesetimi leti, ko so odhajale v tujino starejše generacije naših izseljencev, svet skorajda ni vedel za obstoj slovenskega naroda, lahko danes potomci teh izseljencev s ponosom gledajo, kako se narodno gledališče majhnega slovenskega naroda uvršča med najboljša gledališča Evrope in doživlja mednarodna priznanja.

Doslej največje priznanje in največji uspeh v svoji zgodovini je Slovensko narodno gledališče doživelo lani na mednarodnem gledališkem festivalu v Parizu, letos pa mu je sledil enak uspeh na drugem gostovanju v tujini, na Poljskem v Varšavi in Lodzu.

Pariz! Težko si je predstaviti in nemogoče je v kratkih besedah popisati, kaj pomeni gostovanje v Parizu in sploh v tujini, kjer je toliko odvisno od reklame, slave in popularnosti, in to kot predstavnik majhnega naroda, čigar jezika ne razume nihče in čigar dramsko književnost bežno pozna le nekaj redkih izbrancev. In kar je še huje: priti v času, ko so v Parizu zbrana največja in najbolj slavna gledališča sveta na velikem mednarodnem gledališkem festivalu! Tekma je neenaka, napeta in težka. Vse je odvisno od igralskega zbora, od veličine, prepričanosti in umetniške moči gledaliških ustvarjalcev.

Za lanskoletno gostovanje na mednarodnem festivalu v Parizu, kjer je zastopalo Jugoslavijo, je Slovensko narodno gledališče izbralo uprizoritev drame Ivana Cankarja »Hlapci«. In zgodilo se je nekaj, česar si niso upali in niso mogli predvideti niti največji optimisti: gostovanje s Cankarjevimi »Hlapci« se je izpremenilo v pravo in polno zmagovalje slovenske gledališke umetnosti. Slovenske predstave je mednarodno občinstvo nagrajevalo z navdušenimi aplavzi in z glasnim pohvalnim vzklikanjem, izvajalce je zasulo s čestitkami in pristrčnimi izrazi občudovanja, časopisje in radijske postaje pa so preplavila poročila in kritike, polne priznanj ter pohval. Lahko bi rekli, da je ves gledališki svet prijetno presenečen onemel pred presenetljivim dejstvom, da se je najmanjši slovanski narod, ki je bil malodane do včeraj suženj brez lastnega gledališča, v plemeniti tekmi s številnimi narodi, katerih večina ima večstoletno bogato gledališko

Prizor iz Machiavellijeve komedije »Mandragola« — v kateri je glavno žensko vlogo upodobila mlada dramska umetnica Majda Potokarjeva. Poleg Marija Nablocka

tradicijo, uvrstil med najboljše. Umetniška prepričevalnost igralskega zbora slovenskega gledališča je bila tako velika, da je premostila prepad, ki je zijal med njim in med mednarodnim občinstvom, ker je bil temu tujemu občinstvu slovenski jezik docela nerazumljiv. Obiskovalci, zbrani z vsega sveta, so tako globoko doživeli Cankarjevo umetnino, kot bi bila igrana v vsem razumljivem jeziku.

Tudi na Poljskem, kjer je Slovensko narodno gledališče gostovalo letos, je doživelo pravo zmagovalje. Dočim je v Parizu igralo samo Cankarjeve »Hlapce«, se je poljskemu občinstvu predstavilo razen s »Hlapci« še s štirimi tujimi deli, dvema francoskima (Molièrovi komediji »Sola za može« in »Izsiljena ženitev« — uprizorjeni na en večer) in dvema ameriškim (drami Arthurja Millerja »Spomin na dva ponedeljka« in »Pogled z mostu« — prav tako uprizorjeni na en večer).

Da, zgodilo se je nekaj velikega: gledališče, za katerega pred nekaj leti nihče v svetu še vedel ni, gledališče, ki so mu pred leti še odrekli pravico do dela in obstoja, osrednje gledališče majhnega slovenskega naroda, ki so ga tujci tolikokrat obsodili na smrt, a ga niso mogli uničiti in zatreti, je stopilo iz sence nepoznanosti na svetovni oder in tako silovito in prepričevalno izpričalo svojo izredno umetniško moč, da tega nihče in nikoli več ne more izbrisati iz svetovne kulturne zgodovine.

Mednarodni uspeh slovenskega narodnega gledališča pa ni prišel čez noč ali po naključju. Ta veliki dogodek sloni na desetletjih vztrajnega, požrtvovalnega, tihega dela brez priznanj in pod najtežjimi pogoji. V temelje tega uspeha so vridana življenja številnih slovenskih gledaliških umetnikov, leta revščine, ponižanj in najrazličnejših težav, ki jim je naredila konec šele osvoboditev po drugi svetovni vojni.

Prva zmagovalna uveljavitev Slovenskega narodnega gledališča v velikem svetu je časovno

Prizor iz drame Garcíja Lórcea »Svatba krvi«. V glavnih vlogah Ančka Levarjeva, E. Kraljeva in F. Rozman

sovpadla z jubilejem ob dvestoletnici rojstva Antona Tomaža Linhartta, začetnika in utemeljitelja slovenskega gledališča in slovenske dramatike. Srečali sta se preteklost in sedanjost. Spoznanje, da je seme, ki so ga zasejali začetniki gledališke umetnosti pri Slovencih, padlo na plodna tla in rodilo tako bogate sadove, nas navdaja s ponosom in to spoznanje je obenem nova vez, ki druží našo kri doma in v tujini.

L. Filiplič

Severin Šali:

NA TRŠKI GORI

Čri, čri...
poje čriček.
Sonce žari —
sladak bo cviček
na Trški góri.
Trs, le stóri
jagodo sladko,
življenje kratko
nam posladi!
Čri, čri...

Ob Krki se béli
cvetoča ajda,
nad hramom poldan zvoní...
He, ljuba brajda,
kmalu veseli
bomo zapeli
ko mošt zakipi!
Čri, čri...

Sleherno leto
poje čriček,
trs dozori...
Lani še pel si vneto,
letos že griček
na Trško te več ne pusti...
Eh, smo pač listi —
z veje nas veter spodi;
še črički niso zmer isti,
ko godejo nam svoj čri, čri...

Le cveti ajda,
le zori brajda,
svet po jeseni diši...
Življenje je kratko,
naj s kapljico sladko
nam gorca prežene skrbi!
Čri, čri, čri...

Domovina

Iz Holandije smo prejeli žalostno vest, da je v Eggelshovnu 5. septembra nenadoma umrl rojak

IVAN KRASOVEC

Pokojni je srčno ljubil domovino in je skoraj osako leto v avgustu pripeljal na obisk večjo skupino rojakov iz Holandije. Ko smo si letos ob slovesu segli v roke, nismo slutili, da se poslaablamo za vedno.

Naj mirno počiva tam v daljni deželi, njegovi družini pa naše iskreno sožalje!

*Slovenska izseljenska
matica*

SLOVENSKI DOM ZA STARE ROJAKE

Poleg kalifornijskega odbora za dom za stare rojake je bil ustanovljen tudi v Clevelandu tak odbor. Ta odbor za zgraditev doma za stare in osamljene rojake je že vložil prošnjo za odobritev ustanovitve takega doma pod imenom Slovene home for the Aged (SHA). Pravilili so tudi pravila. To bi bila dobrodelna ustanova, ki bi poslovala brez vsakega dobička. Lastniki oziroma solastniki bi bili društva, klubi ter druge organizacije, ki bi plačali vsaj po 1 dolar na vsakega svojega člana, najmanj pa 100 dolarjev.

Prav tako tudi posamezniki ali skupine posameznikov. Odbor tvorijo Blaž Novak, Anna Grill, Josephine Tratnik, John Tavčar in drugi.

15-LETNICA SLOVENSKEGA DNEVA

4. avgusta je bila v West View Parku blizu Pittsburgha, Pa. proslava 15-letnice Ameriško-slovenskega dneva, ki ga prirejajo vsako leto Slovenci v zahodni Pennsylvaniji. Nastopili so pevski zbor Prešeren iz Pittsburgha pod vodstvom pevovodje prof. Borisa Dobrowolskega, slovenski moški zbor iz Claridgea pod vodstvom Johna Umeka ter mladinski krožek SNPJ št. 2 iz Clevelanda — 36 malčkov po številu — pod vodstvom pevovodje Antona Sublja. Slednji so nastopili s petjem, plesom in glasbo.

DVA NOVA SLOVENSKA ZDRAVNIKA

8. junija je dobil zdravniško diplomu mladi rojak John Chesnik ml., sin Johna Chesnika iz Inksterja, Mich. Chesnikova družina je naprednega mišljenja in so vsi člani društva št. 518 SNPJ. John je prva štiri leta študiral na medicinskem kolegiju državne univerze Wayne v Detroitu, zadnja štiri leta pa je študiral na kolegiju osteologije in kirurgije v Kirksvillu, Missouri. Službo internista je

nastopil v bolnišnici v Garden Cityju, Mich. — Za doktorja vsega zdravilstva je bil promoviran na medicinski fakulteti univerze Loyola v Chicagu Francis E. Banich, sin slovenskih staršev mr. in mrs. Frank M. Banichevih. V juliju je nastopil službo hišnega zdravnika v bolnišnici okraja Cook v Chicagu.

35 LET MLADINSKEGA LISTA

Mladinska revija SNPJ Mladinski list, ki izhaja od leta 1945 pod imenom The Voice of Youth ter ima poleg angleške tudi slovenske prispevke, je praznovala v juliju 35-letnico izhajanja. List izhaja za člane mladinskega oddelka SNPJ ter je v njem vedno več angleških prispevkov, ker tudi otroci naših rojakov vedno bolj uporabljajo za svoj občevalni jezik angleščino. Mesečnik izhaja zdaj v 13.000 izvodih in je izdal letošnjo julijsko številko kot jubilejno z angleško in slovensko vsebino.

PRENOVLJENI PROSTORI SLOVENSKEGA NARODNEGA DOMA V CLEVELANDU

Dne 16. avgusta so v Clevelandu odprli prenovljene prostore Slovenskega narodnega doma na 6818 Denison Ave. Ob tej priložnosti so v domu priredili domačo zabavo, ki so se je udeležili vsi redni gostje tega slovenskega doma na zahodni strani Clevelanda.

ROJAK — INZENIR

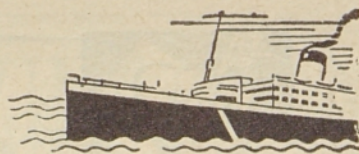
Na Case kolegiju v Clevelandu, O. je diplomiral za mehaniškega (strojnega) inženirja rojak Albert J. Pavli iz Euclida pri Clevelandu, star 22 let. Obenem je dokončal tudi letalsko častniško šolo in je postal letalski poročnik. Je tudi član organizacije Society of Engineers, ki mu je podelila prvo nagrado, ker je prevozil največjo razdaljo z najmanjšo količino gasolinea. Albert je bil reden član mladinskega zbora pri Slovenskem domu na Waterloo Rd. v Clevelandu in je bil

Najstarejša izseljenka, ki je letos obiskala Slovenijo, je prav gotovo 88-letna Marija Skrabar iz Gladbecka

na tujih tleh

vedno med največjimi po velikosti v zboru. Nastopal je tudi v mladinskih igrah. Je dober godbenik in igra na saksofon in klarinet. Slovenščino obvlada dobro.

AMERIŠKO-SLOVENSKI DAN V JOLIETU

1. septembra je bila ob ameriškem Delavskem prazniku v Jolietu, Ill. velika prireditev illinoiškega Ameriško-slovenskega dneva. Na sporedu so bile razne kulturne in zabavne točke. Namen proslave tega dne pa je, da se utrdi medsebojno spoznavanje ameriških Slovencev v tej državi. Prireditev je bila v prostorih Ameriško-slovenskega doma v Jolietu, Ill.

POMOČ ZA GASILSKO DRUŠTVO V VIŠNJI GORI

Rojak John Jančar iz Conemaugh, Pa. je pričel zbirko za pomoč gasilskemu društvu v Višnji gori, ki proslavlja letos 80-letnico ustanovitve. Denar potrebujejo za obnovo in modernizacijo gasilskega orodja in raznih pripomočkov.

VEČER V POČASTITEV ANDREWA VIDRICA

11. avgusta je bil v Slovenskem domu v Conemaughu, Pa. večer v počastitev rojaka Andrewa Vidricha. Večer je priredila federacija društev SNPJ za Conemaugh Valley. Andrew Vidrich je bil letos star že 77 let. V slovenskih naprednih društvi deluje že več kakor 50 let. Zelo mnogo je delal v Slovenski delavski podporni zvezi in po njeni združitvi s Slovensko narodno podporno jednoto tudi v slednji. Od 1921 do 1954 je bil član njenega glavnega odbora. Zelo delaven je bil tudi v ameriško-slovenskem socialističnem gibanju in na prosvetnem polju, ker je velik ljubitelj glasbe.

TRAGEDIJA ROJAKA

Pri Homer Cityju, Pa. je bil sredi junija ubit v bližini rudarskega naselja Mc. Intyre z

revolverskim strelom rudar, rojak Louis Turk, član društva št. 361 SNPJ in naročnik Prosvete. Rojen je bil 1898 v Mallem Cerovcu pri Novem mestu. Njegova žena pa je bila ranjena. Do tragedije je prišlo zaradi nekega spora o podražitvi najemnine. Turk je zapustil poleg žene še dve hčeri in štiri sinove.

SLOVENCI NA TELEVIZIJI

Ker je vzbudil prvi nastop plesalcev Slovenskega radijskega kluba v Chicagu na televizijskih postajah ABC veliko zanimanje, jih je postaja povabila na ponovni nastop. Ta je bil v torek, 2. julija zvečer. Predvajali so dva znana narodna plesa. Ta spored pod nazivom »It's Polka Time«, v katerem so slovenski plesalci nastopili, ima kakih 20 milijonov gledalcev.

WISCONSINSKI DAN SNPJ

28. julija je bil v parku Arcadian pri Milwaukeeju, Wis. wisconsinski dan SNPJ. Imeli so kulturni in zabavni spored. Igral je slovenski »kralj polk« rojak Frank Jankovič s svojo godbo. Več govornikov je poudarjalo propagandni pomen tega dneva za razvoj in razširitev SNPJ in njenih krajevnih organizacij.

LETNA SEJA PROGRESIVNIH SLOVENK V CLEVELANDU

4. in 5. maja je bil v Clevelandu tako imenovani progresivni dan organizacije Progresivnih Slovenk. 4. maja so se sestale članice glavnega odbora PS in zastopnice posameznih krožkov. V nedeljo, 5. maja dopoldne je bila v Slovenskem delavskem domu na Waterloo Rd. konferenca zastopnic krožkov in članic glavnega odbora. Zvečer pa je bil dobro obiskan slavnostni banket Progresivnih Slovenk. V sporedu so nastopili pevci in pevke zborov Jadran, Slovan in Zarja. Pozdravni govor je imela Anna Grill.

NOVO VODSTVO SLOVENSKEGA DELAVSKEGA DOMA V CLEVELANDU

Na letni seji delničarjev Slovenskega delavskega doma na Waterloo Rd. v Clevelandu je bil izvoljen nov direktorij, ki se je konstituiral takole: Predsednik Walter Lampe, podpredsednik Jože Ogrinc, tajnik Frank Bitenc, blagajničarka Mary Perdan, poleg tega pa še sedem članov direktorja, nadzornega in gospodinjanskega odbora.

POMOČI ROJAKOV DOMOVINI

V zadnjih mesecih se množijo razne prošnje na ameriške rojake, in to celo za stvari, ki so premalenkostne, da bi se bilo treba obračati zaradi njih celo na daljno Ameriko. Tu bi pa morali prosilci imeti malo več samozavesti in lastnega ponosa. Je pa poleg tega še tudi nekaj novih zbirk za važnejše zadeve. Tako je pričel glavni odbor Slovenske ženske zveze v Chicagu, ki združuje katoliške ženske organizacije, zbirati na prošnjo Splošne bolnišnice v Celju sredstva za nabavo aparata za merjenje krvi in še nekaterih drugih aparatov, ki jih je uničila zadnja velika poplava v Celju. Zveza je v ta namen prispevala tudi dobroimetje svojega dobrodelnega sklada, ki je znašal 128 dolarjev. — V glaslu Naroda pa poziva rojak Erdo Papež iz Lachina, Que. (Kanada), da naj prično rojaki zbirati sredstva za elektrifikacijo Suhe krajine, da bi tako pomagali Suhi krajini, obenem pa s tem celotni domovini, ki celi rane po težki in dolgi vojni.

SLOVENSKI RADIJSKI PROGRAM V CLEVELANDU

V Clevelandu imajo Slovenci na radijski postaji WDOK vsako nedeljo med 12,30 in 13. uro slovenski radijski program. Poleg glasbenega sporeda je na tem sporedu vedno kako predavanje posameznih slovenskih društvenih delavcev, javnih uslužbencev ali gospodarstvenikov.

Pero IZSELJENCEV

PAS DE CALAIS, FRANCIJA

Prejela sem že trikrat list »Rodna gruda«. Zelo me je razveselila. »Rodna gruda« je le samo ena in je zanimiva posebno za nas izseljence. Domači pregovor pravi: »Zvonovi domačega kraja Te kličejo vedno v rojstni kraj nazaj, kjer mladost in srečo si uživala nekdanj.« Pošljite mi tudi Slovenski izseljenski koledar za leto 1958. Prilagam Vam naročnino za »Rodno grudo«. Pozdravljam vse bralce »Rodne grude«, posebnost Prekmurce!

Kalman Irena

MILL IRON, MONTANA

Pošiljam Vam naročnino za »Rodno grudo« in Slovenski izseljenski koledar za leto 1958.

Frank Jereb

L. I. N. Y.

... Že nekaj časa sem naročnik lista »Rodna gruda«. List se mi vsestransko dopade ter ga z veseljem vsakemu priporočam. Kar dobim naročnikov oziroma naročnic, pošljem vedno urednici »Glas naroda« mrs. Ani Krasni ter nato ona odpošlje na pristojno mesto. Vse iskreno pozdravljam!

A. F. Svet

CHICAGO, ILLINOIS

Priloženo Vam pošiljam ček v znesku 10 dolarjev. Iz te vsote mi pošljite koledar za leto 1958, ostalih 7.5 dolarja pa podarim Vaši ustanovi. Dovolite mi, da uredništvu Slovenskega izseljenskega koledarja izrečem toplo priznanje. Koledar je priporočljiv sleherni slovenski družini doma kakor tudi v naši novi domovini Ameriki.

F. A. Vider

TIRE HILL, PA.

Kar se tiče Slovenskega izseljenskega koledarja, mi jih pošljite 100 izvodov tako kot lansko leto. Malo se sicer bojim, vendar sem prepričan, da me bodo moji nad 80 let stari odjemalci počakali.

Frank Coetan

PITTSBURGH, PA.

Pošiljam Vam ček za štiri naročnine »Rodne grude«. Naročam 50 izvodov Slovenskega izseljenskega koledarja. Čimprej mi jih boste poslali, lažje jih bom razprodal. V listih sem že pisal, da jih bom zopet imel za razpošiljanje in kdor želi, ga lahko naroči pri meni.

Philip Progar

CLEVELAND, OHIO

Priloženo Vam pošiljam 5 dolarjev kot naročnino za »Rodno grudo« za leto 1956 in 1957. Oprostite, da sem tako pozna in hvala za tako točno pošiljanje. Zopet je bilo veliko naših rojakov pri Vas na obisku. Posebno me veseli, da je naš Clevelandčan John Lokar srečno prispel tja, da še enkrat vidi svoje kraje, kar si je tako zelo želel.

Anna Zagar

ST. CATHARINES, ONT., CANADA

Naznanjam, da sem prejel vezani letnik z vsemi številčkami letnika 1956 »Rodne grude«. Sedaj prejmem posamezne številke. Pošiljam Vam naročnino za »Rodno grudo« in Slovenski izseljenski koledar za leto 1958. Kadar bo izšel, mi ga pošljite. »Rodna gruda« in koledar mi prinašata veliko zanimivih novic iz starega kraja in drugih krajev sveta.

John Gerden

HIBBING, MINN.

Upam, da nisem pozna z naročilom za Slovenski izseljenski koledar. Ko je Vaše pismo prišlo, sem bila na počitnicah. Zato prosim, oprostite, se bom pa drugič bolj zavzela. Priloženo Vam pošiljam naročilnico za koledarje.

Mary Kolar

HELENA, MONTANA

Naznanjam, da sem Vam poslala 5.5 dolarja v denarni nakaznici za »Rodno grudo« 1957 in Slovenski izseljenski koledar 1958. Ostajam Vaša naročnica.

Anna Mola

ADELAIDE, S. AUSTRALIA

Naznanjamo Vam, da smo prejeli že nekaj številčk »Rodne grude«, za kar se Vam najlepše zahvaljujemo. Danes Vam pošiljamo naročnino.

Vitez Rudolf

GATCHEL, ONT., CANADA

Frank Zaic me je prosil, če bi prevzemala denar za Slovenski izseljenski koledar letnik 1958. Sprejela sem in dobila 23 naročnikov za koledar in enega za »Rodno grudo«. Kot celotno naročnino za vse skupaj Vam prilagam ček v znesku 62.50 dolarja.

Rosa Marolt

DETROIT, MICH.

Dobila sem Vaše pismo, zato sem se potrudila za Slovenski izseljenski koledar 1958, katerega rojaki tako radi berejo. Tudi jaz sama ga težko čakam in Vas prosim, da mi ga takoj pošljete, ko bo izšel. Ko jih bomo prejeli, Vam bom takoj poslala ček. Meni je težko dobiti več naročnikov, ko smo v Detroitu tako raztreseni, pa vseeno vzemite za dobro. Naročnino Vam pošljem obenem z naročnino za »Rodno grudo«.

Mary Jurca

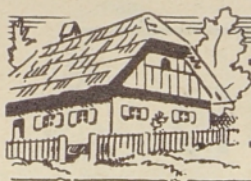
GARDENA, CALIF.

Čas je, da poravnam naročnino za »Rodno grudo«. Zelo sem pa vesel, ko čitam novice iz starega kraja. Ravno prejšnji teden mi je pisal brat Lojze iz Novega mesta, kjer ima sedlarsko obrt. Bil je v Gorjancih. Tam je sedaj vse drugače. Gostilni sta zdaj dve. Ena je pri Gospodičini, druga pri Sv. Miklavžu. Od tam je zelo lep razgled po Šentjernejski dolini vse do Krškega. Res je velika razlika, odkar sem pred 56 leti zapustil svoj rojstni kraj, katerega ne bom več videl. Kaj hočem, ko se pa pomagati več ne da.

John Paulič

DOM IN DRUŽINA

Zdravilni čaji proti hitremu staranju

Starajoči se ljudje se lahko upirajo prehitremu staranju z uporabo raznih čajev, ki jih lahko pripravljajo sami brez velikih stroškov.

Grenke snovi lišajev prinašajo v kri velike množine klorofila, pomnože rdeča in bela krvna telesa in povzročajo s tem nekakšno pomlajevanje. Čaj iz preslice preprečuje vodenico, razne kamne in katarje, ker poživi kremenčeva kislina delovanje ledvic. Brinove jagode delujejo ugodno na ledvice, jih požive in odstranjujejo revmatične bolezni. Pelin učinkuje ugodno na jetra in je za obnavljanje krvi velikega pomena. Bezeg de-

luje ugodno na vodo v telesu, jo odstranjuje, kakor tudi razne katarje in pomaga v začetku vodenice. Uživanje česna kot preprečevalno sredstvo proti poapnenju žil je splošno znano. Za krepitev živcev uspešno služi baldrijanov čaj in Sentjanževa roža. Pri vsakdanji hrani veliko uporabljajmo jabolka, navadno korenje in oves, ki ga uživajmo v obliki osvenih kosmičev. Če to uživamo izmenoma po določenem redu, dovajamo telesu na popolnoma naroden način novih moči, ki ohranjajo telo sveže in zdravo.

(Iz B. Račičeve »Male ljudske kuharice«)

NOVA KUHARSKA KNJIGA PROGRESIVNIH SLOVENK

Na svoji seji je sklenil glavni odbor Progresivnih Slovenk v Clevelandu, da bo ta organizacija ponovno izdala kuharsko knjigo. Knjiga bo v angleščini, vsebovala bo pa predvsem slovenske jedi oziroma jedi, ki so priljubljene in domače slovenskim ženam in gospodinjam. Progresivne Slovenke so se obrnile na vse svoje članice s pozivom, da pošljejo primerne in preizkušene recepte, ki jih bo zatem pregledal in uredil posebni uredniški odbor pri Prosvetnem odboru Progresivnih Slovenk.

SEMINAR ZA GOSPODINJSTVO

Gospodinjstvo predstavlja danes v Jugoslaviji eno važnih gospodarskih in družbenih potreb. V vseh republikah se razvija gospodinjstva posebevalna služba, ki je prilagojena našemu gospodarskemu in družbenemu razvoju ter potrebam zaposlenih žena. V Sloveniji, Hrvatski, Bosni in Hercegovini skrbijo za to Zavodi za napredek gospodinjstva, v Srbiji in Črni gori pa Centri za gospodinjstvo.

Ti zavodi s svojimi nasveti in predlogi posredujejo pri zidanju modernih sodobno urejenih družinskih stanovanj, pri uvajanju raznih tehničnih pripomočkov, da se olajša gospodinjstvo delo, pri organizaciji raznih uslužnostnih podjetij, ki so v neposredno korist družin, kakor n. pr. pralnic, šivalnic itd.

Za vse to obsežno področje dela pa je predvsem potreben strokovni kader. Zato je letos organizirala Zveza ženskih društev FLRJ skupno z zvezno kmetijsko-gozdarsko zbornico in s pomočjo organizacije FAO za gospodinjstvene strokovnjake iz vseh jugoslovanskih republik dva posebna seminarja, in sicer je bil seminar za gospodinjstvo v Višnji gori, seminar za ekonomiko gospodinjstva pa v Zemunu.

MNOGO NOVIH DOMAČIH IZDELKOV ZA POTREBE SODOBNEGA GOSPODINJSTVA

Razni električni gospodinjstveni aparati, ki jih v tujini že precej časa poznajo, prihajajo tudi pri nas v Jugoslaviji v vedno večjem številu iz naših tovarn. Tovarna »Elektron« iz Samobora se je lepo uveljavila z zelo

racionalnimi električnimi lonci za peko. V kratkem pa bo poslala na trg električne aparate za segrevanje vode, dalje stenske grelce, ki ogrevajo prostore z infrardečimi žarkovi, kombinirane peči na elektriko in premog za kopalnice, avtomatične električne likalnike in druge izdelke.

Tovarna »Goran« v Zagrebu že dalj časa izdeluje električne stroje za pranje in sušenje perila z zmogljivostjo 3 do 5 kg. Tovarna »Jedinstvo« pa je začela izdelovati električne aparate za pranje in sušenje perila z zmogljivostjo 19 oziroma 30 kilogramov perila. Ta tovarna bo prihodnje leto poslala na trg prve domače aparate za pomivanje posode, ki bodo primerni za domača gospodinjstva kakor tudi za gostinske obrate, kjer bodo pripomogli k zmanjšanju stroškov za delovno silo.

Tudi domača kemična in živilska industrija si prizadevata, da bi s svojimi novimi izdelki čim bolj olajšali delo gospodinjam ter izboljšali prehrano in higieno v naših gospodinjstvih. Več tovarn izdeluje najnovejša pralna in čistilna sredstva, ki znatno olajšujejo delo gospodinjam.

Spet je obrodila domača jablana

KUMARE S SLANINO

Kumare olupimo, nakrhlijamo, osolimo in potresemo s kumino. Na masti zarumenimo nekaj kock prekajene slanine, malo nasekljane čebule, dodamo žličko moke, da blede zarumeni. Nato dodamo ožete kumare, premešamo, zalijemo z nekaj juhe ali vode in skuhamo ter nazadnje po okusu okisamo.

Vida Brest:

Oj, poštevanka presneta

*Joj, težave, joj, težave!
Lenki rasejo prek glave.
Bratci mali ringarajo,
črnega moža igrajo,
Lenka pa za mizo joče,
šestkrat šest ji v glavo noče ..*

*Oj, poštevanka presneta!
Ptički, ki tam zunaj leta,
nič, prav nič ni treba znati.
Ko bi mogla ptič postati,
pa bi letala brez šole
zdaj takole, zdaj takole!*

*Kaj se ji to ptička smeje,
kaj čeblja ji doli z veje:
Ej, če hočeš ptička biti,
treba letanja učiti!
Lenka, nič ne gre brez šole,
ne takole, ne takole!*

Kako je nastal metliški grb

Metlika ni od zmeraj mesto. V starih časih je bila na tem kraju, kjer je zdaj mesto, majhna vas. Vaščani pa so na graščakov ukaz sezidali poleg vasi grad Pungert.

Ta grad so čuvali grajski hlapci. Noč in dan so se vrstili na straži v grajskem stolpu.

V gradu Pungertu je živela grofica, ki je bila trdega srca. Kmetom je jemala žito, vino in živino. Kdor se je upiral, so ga grajski hlapci na ukaz graščakinje zvezali in vrgli v ječo na dno grajskega stolpa, potem pa nanj pozabili, da je umrl od žeje in gladu.

Tudi preklinjala je graščakinja s Pungerta. Kadarkoli se je ujezila, je zaklela, da je vse otrpnilo od groze in strahu. Njena kletev je imela moč, da je vsakogar, kogar je uklela, pri pgiči okamenila.

V turških časih so Metliko pogosto napadali Turki. Ubogim kmetom so požigali hiše, a gradu Pungertu niso mogli na-

škoditi; graščakinja je naročila straži, naj zbudi vse hlapce, če bi se gradu približali Turki.

Neko noč pa sta dva stražnika v grajskem stolpu zaspala in Turki so preplezali grajsko obzidje ter vdrli v grad. Ko je graščakinja spoznala, da so za-

vzeli Turki njen grad brez obrambe, je v silni jezi uklela zaspana stražarja:

»Prekleta bodita stražarja zaspanca! Da bi postala — krokerja!«

Komaj je zaklela, že se je zgodilo: stražarja sta se spremenila v črna vrana in krakajoč zletela na streho grajskega stolpa.

Turki so grad zažgali, hudobno graščakinjo pa ubili. Ves Pungert je zgorel, le grajski stolp je sredi ožigov ostal nepoškodovan. In dan na dan sta na njem posedala dva krokerja ter žalostno krakala noč in dan, noč in dan...

Turki so še večkrat napadli Metliko. Ker pa so se Metličani junaško borili proti njim, so dobili mestne pravice: Metlika je postala mesto.

Kmalu se je tudi osameli stolp požganega Pungerta sesul v prah, da ni ostala niti sled o gradu.

Metličani pa so si v spomin na Pungert izmislili mestni grb: grajski stolp in na njem dva črna vrana...

*(Iz zbirke: Lojze Zupanc:
Zaklad na Kučerju)*

Uganke - vesele zanke

*Čuden ptič — ponoči poje,
peti le ime zna svoje,
to počenja kar brez muk.
Fant, povej, da to je —*

Cuk

*V gozdu majhna so drevesa,
višja niso, kot je resa,
in na njih je sladek sad,
zoblje rad ga star in mlad.*

BOROVNICE

*Je majhna živalca,
visoko poskoči;
če pride do palca,
pod njim se razpoči.*

BOLHA

maša POVEST

Ina Slokan

Samo en droben grozd

Ob trgatvi, ko so gorice polne pesmi in sme-
ha, vedno iznova oživi ta zgodba. In takrat se
pesem pretrga in smeh onemi. Zenske pa si po-
tegnejo rute globlje na oči, kakor da sonce pre-
žarko sije.

Ni vesela zgodba o Pintaričevem Drašku, če-
prav je bil on sam vesel fantič. Takšen pač, ka-
kršni so kmečki fantiči njegovih let. Zdrav je
bil in se je veselil življenja, čeprav ga ni obsi-
palo z dobrotami. Kajti njegova mati je bila
samo revna viničarka, očeta pa je poznal le po
obledeli fotografiji, zatakneni za ogledalom. V
Nemčijo je odšel za delom, ko je bilo Drašku
komaj nekaj mesecev. Nekajkrat je pisal, tudi
nekaj mark je poslal, potem pa ni bilo ne mark
ne pisem in ne njega...

»Pustil te je,« so dražili Pintaričko sosedje,
ona pa je ugovarjala: »Ne, ne, on ni tak. Najbrž
se mu je kaj zgodilo...« Vendar pa sama ni bila
prepričana o tem. Saj so vsi vedeli in tudi sama
ni mogla zanikati, da je Pintarič ni imel rad.
Ni bila lepa, tudi bogata ne in povrh vsega ji
je leva lopatica močno silila s hrbta, kar ni mo-
gla skriti niti z ohlapnimi bluzami. Draš Pintari-
rič pa je bil več let ves zagledan v Naniko. Čisto
nor je bil nanjo, so govorile sosedje. Ker pa ni
bil premožen, so njeni starši naredili po svoje in
Nanika se je morala omožiti v dolino. Draš je
začel piti in tako sta se srečala s Štefo, ki ga
je imela skrivaj rada že od takrat, ko sta skupaj
hodila v šolo.

Ko se je Drašek napovedal, sta se vzela in
Štefa je bila srečna dobro leto, čeprav je Draš
vedno huje pil. Potem je prišel Drašek — krepak
fantiček, ki je imel plave kodre in sinje oči, ka-
kor oče. Štefina sreča je prekipevala in vedela
je: nekaj se bo zgodilo, nekaj in mi vzelo od te
sreče...

Res se je zgodilo takrat, ko se je Draš odpe-
ljal v Nemčijo. Že ko ji je segal v roke, je slu-
tila, da se ne bosta več videla. Tako mrzel in
odsoten je bil do nje in celo do otroka. Kakor
da se je prebudil iz nekih sanj, ki jih je dolgo,
dolgo sanjal, zdaj pa jih hoče na vsak način
pozabiti.

Tako je Pintarički ostal samo Drašek, ki se
ga je oklenila z vsem srcem, ga obdala z vso
svojo preprosto ljubeznijo. »Ti si moj, čisto moj
in ostal boš. Nihče te mi ne bo vzel,« mu je go-
vorila, ko je stezal k njej svoje tolste rokice in
se ji smejal...

Ko je hodila v dnino, ga je povsod jemala s
seboj — saj so vsi imeli radi tega dobrodušnega
bistrega fantička s sinjimi očmi, ki ni nikoli

jokal. Tako je mineval čas enakomerno, neopaz-
no. Dan je sledil dnevu in mesec mesecu. Štefa je
kopala v gospodarjevem vinogradu, vezala kolje,
obrezovala. In Drašek je medtem kar neopazno
shodil, začel govoriti, se razvijal in rasel ob žgan-
cih, koruzni juhi in kozjem mleku, da ga je
bilo veselje pogledati...

Takrat je imel nekaj čez pet let...

Jesen je bila tisto leto vsa zlata in zlato in
sladko je bilo grozdje v goricah, ki so že težko
čakale trgačev.

»Klumpa, klumpa, kliklikliiip!« so veselo peli
klopotci na visokih drogeh. »Čri, čri, čri!« so
jim vedro odpevali črički.

V zidanici vrh gorice so že na stežaj odprli
zelene polknice. Gospodar se je pripeljal iz me-
sta na trgatve. Zdaj se je počasi sprehajal po
sepu, opiral svoje težko telo na debelo s sre-
brom okovano palico in se sam pri sebi zado-
voljno hahljal. Saj je že izračunal, koliko mu bo
urgel letošnji pridelek...

Tudi mali Drašek se je smehljal. Saj je bilo
jutro tako toplo in veselo. Mati mu je oblekla
pražnjo srajčko in ga posadila na prag pri zida-
nici in mu zabičala, naj bo priden. Morala je
poribati pod v veliki sobi, preden pride gospa.

Drašek je bil priden, kaj bi ne bil. Glodal je
skorjo. Ko jo je pojedel, je vstal in se razgledal
in ugibal sam pri sebi, kaj naj bi počel. Začel
se je dolgočasiti. Nedaleč od sebe je zagledal raz-
česnjeno veliko bučo. Sedel je na tla in se začel
igrati z njo. Pa se je kmalu naveličal, vstal in
krenil dalje.

V ogradici so kokodakale kure. Zada je pri-
klenjen lajal Čujež. V travi so se oglašale kobi-
lice: zzzik, zzzik... Pred Draškom so se razpro-
stirale gorice. Mati mu je zabičala, da ne sme
tja. Tam so kače, grde, hude, Draška bi ugriz-
nile, da bi umrl... Drašek je bil radoveden. Le
kakšne so te hude kače. Se korak, dva bliže.
Sinje očke so iskale med trtami. Pa niso našle
ničesar hudega, grdega. Pač pa so zagledale na
trtah debele težke grozde — zlatorumene in viš-
njevo črne...

Pa je fantek v trenutku pozabil na kače. Kar
same so ga nogice odnesle med trte in kar same
so rokice segle po grozdu — zlatega z debelimi
sladkimi jagodami...

Takrat pa je velika temna senca zatemnila
sonce. Velik, velik mož je stal pred Draškom,
jezno zakričal in udaril, enkrat, morda dvakrat,
morda trikrat... Kdo bi to vedel... Draška je
zabolelo v glavi odstro, pekoče. Zajokal je, zakri-
čal in potem je vse, vse izginilo.

Ob trgatvi v Slovenskih goricah

Gospodar Kolenc je še vedno kričal in se kar penil od togote, ko je stopil v zidanico, kjer je Stefa pravkar končala z ribanjem. Preklinjal je cigansko svojat, ki mu krađe grozdje in grozil, da bo poslal žandarje v gorice. Pri tem je togotno udarjal s palico ob tla.

Toda Stefa ga ni utegnila poslušati. V hudi slutnji se je pognala čez prag in se razgledala. Draška ni bilo nikjer. Poklicala ga je. Ni se

oglasil. Pohitela je v gorice in ga končno našla. Ležal je tam v grabici. Kodre mu je zlepila kri. Sinje očke je imel široko odprte. Drobni prstki pa so krčevito tiščali droben grozd z zlatorumenimi jagodami.

Zivel je še nekaj ur — le nekaj kratkih ur, čeprav so vse poskušali z njim, da bi ga ohranili. Ležal je negibno. Le drobno srce je rahlo utripalo. Prstki desnice, v katerih je tiščal grozd, se niso več razprli. Zato so ga z njim pokopali.

Kolenca so seveda oprostili, saj je bil bogat in najel si je dobrega advokata, mali Drašek je bil pa le otrok viničarke. Kaj je to takrat pomenilo.

Tako se je sesula Štefina sreča. Nič več ni hodila v gorice na dnino. Čemu pač, ko ni bilo več Draška. Tavala je od soseda do soseda, od vasi do vasi in njen pogled je bil mrtev in prazen, ko je govorila: »Dajte mi grozdek, en sam droben grozdek za mojega Draška.«

Nekoč med vojno je izginila. Morda jo je na eni njenih samotnih poti zadela sovražna krogla. Lahko pa tudi, da se je od večnega iskanja enega samega grozda za Draška utrudilo njeno srce in se samo od sebe ustavilo. Med ljudmi v goricah pa še vedno živi zgodba o Drašku in danes, ko ni več bogatih veleposestnikov, ki svojim viničarjem niso privoščili niti drobnega grozda, si to zgodbo vedno iznova pripovedujejo...

D V E I Z G O R E N J S K E G A K O T A

O bohinjskih planšarjih in sirarjih

Planšarstvo in sirarstvo ima v Bohinju na Gorenjskem že več kot polstoletno tradicijo. Izredni naravni pogoji v gorah, kjer je obilo prostranih, živo zelenih pašnikov, s sočno vitaminsko travo, so dali bohinjskim živinorejcem pobudo, da so začeli čez poletje gnati trope krav v planine in jih tam pasli do pozne jeseni. V začetku so krave molzli in mleko nosili v dolino ter ga zlahka prodali, ker je bilo zelo kakovostno.

Čez čas pa so prišli na to, da se pravzaprav to ne izplača in da bi bilo boljše, če bi ga kar v

planinah začeli predelovati v sir, skuto, maslo... Treba je bilo ustvariti pogoje za to. V planinah so začele rasti kot gobe po dežju planšarske kočice in tudi — v začetku primitivne — sirarne.

Bohinjski živinorejci so se združevali in skupno gonili živino na pašo. Sedaj — po vojni — ko se je naše združništvo zelo močno razmahnilo, pa so začeli planšariti in izdelovati sir v okviru zadrug. Ta tudi pozneje posreduje, da gre sir v dobro prodajo. Tega se jim sicer ni treba bati, ker je bohinjski sir po svoji kvaliteti in aromi znan daleč naokoli in tudi izven meja naše domovine.

Planšarstvo in sirarstvo pa je dobilo tudi kot folklorni običaj svoje mesto v našem tu-

V bohinjskih planinah — zadaj sirarna

Sol je posebna poslastica

rizmu. Vsako jesen, ko priženejo krave s paše, priredijo v Bohinju tako imenovani »kravji bal«. To je podobna folklorna prireditev kot, denimo, v Beli krajini »Zeleni Jurij«.

Takrat pridejo planšarji in planšarice s svojimi »basungami« v dolino, takrat se pleše in veseli pozno v noč. — Vsako leto se udeleži te turistične prireditve veliko število domačih in tudi tujih izletnikov.

Kako živijo planšarji in sirarji v planinah?

Marsikdo bi mislil, da je tam gori dolgčas in pusto. Res je, kadar dežuje in kdaj pa kdaj tudi sneži, ni prijetno. Toda planšarji, ki preživijo v planinah pol koledarskega leta, nimajo časa premišljevat, da pravzaprav nimajo tega udobja kot doma...

Kaj delajo?

Vsak dan ob jutranjem svitu je treba krave najprej pomolsti in to ni kar tako. Pomislite: petnajst krav... Nato jih je treba odgnati v hrib, na pašo. Potem ni več treba kdo ve kako skrbeti zanje, kajti vse se ravna po svoji vodnici, ki ima obešen okoli vratu zvonec in vsaka krava iz posameznega tropa dobro pozna zvončkljanje zvonca svojega tropa.

Tu so nadalje vsakodnevne skrbi. Treba je pripraviti drva, pomiti posode, da bo zvečer pomolženo mleko spet čisto... Vsak planšar sam kuha, in to je tudi skrb... Pa kočico je nujno pospraviti in jo napraviti kar se da udobno.

Kot bi trenil je spet večer. Krave običajno same pridejo v dolino, vendar mora že marsikateri planšar včasih tudi ponje. Precej daleč v hrib. Toda, tega so navajeni... In spet molža, tako da ob mraku vsak prav rad poišče posteljo.

Ves dan pa v sirarni delajo sir. Ne smete si predstavljati, da gre to delo po tekočem traku, ali pa da je sirarna prostrana tovarniška dvorana! To je majhna hišica, v kateri so vsi pri-

Zenin in nevesta s svati

pomočki za izdelavo pristnega, s planinskimi posebnostmi obdarjenega bohinjskega sira.

Mleko zlijejo v velik kotel, pod katerim zakurijo, in ga grejejo do določene temperature. Nato tako sesirjeno mleko s »trnačem« (to je posebna lesena priprava) prerežejo in spet dalje grejejo. To sesirjeno maso potem spet prerežejo s »harfo« (to je tudi posebna priprava: palica, ki ima na koncu vzdolž potegnjene žice, kot na harfi) in nato mešajo, dokler se precej ne strdi. Tako strjeno maso dajo nato v pripravljen okrogli, leseni okvir, kjer jo sprešajo in tako pustijo čez noč. — Sedaj je že lahko videti približno pravo obliko bohinjskega sira. — Vendar to še ni konec. Kolobarje sira dajo nato v slano kopel, kjer mora biti dva dni, potem pa še v kipelno klet, kjer sir dozoreva...

Sele čez kake tri mesece je goden, tako da lahko odrežemo košček in ga s kruhom pomalicamo. In kako tekne!

Planšarsko življenje je včasih tudi težavno, vendar se zdi, da ga ne bi nihče zamenjal. Sicer je lepo priti na jesen v dolino k družini, dekle k fantu...

Lepo je v planinah...

Postaven par

Gorenjska ohcet na Bledu

Občinski ljudski odbor na Bledu je priredil tudi letos v okviru svojega občinskega praznika zelo pestro gorenjsko ohcet, ki je privabila na tisoče domačinov in tujcev. Zamisel za to lepo prireditev je dal predsednik ali župan blejske občine Jože Kapus, izpeljal pa je ves program predsednik prireditvenega odbora Zdravko Rus. Prekrasno nedeljsko jutro je privabilo ogromno množico ljudi, ki so prihitali od vseh strani, da prisostvujejo stari gorenjski vočceti. Kmalu po kosilu smo videli prihajati posamezne pare v starodavnih gorenjskih nošah peš in na starodavnih vozilih — na kripah in bagerlih, v katere so bili vpreženi stasiti,

težki konji bohinske pasme. Konjska oprema se je lesketala, da je jemalo vid. Težki komati so bili okovani z bleščeco se medenino in okrasjem, rdečim suknom in jazbečevim krznom, kar je še posebno povečalo lepoto konjske vprege. Ker je sonce pripekalo, so razpeli Gorenjci svoje rdeče marele, pod katerimi so tudi njihovi obrazi še bolj zažareli. Bogate zlate avbe, ki so jih nosile udeleženske vofceti, so se družile z lepimi gorenjskimi pečami, ki so bile vse »poštirkane in skolmane«, kakor mora biti to po starinskih običajih. Tam od Bohinja je privrskalo čez štirideset stasitih Bohinjek in Bohinjcev, med katerimi je bil tudi obredni starešina Tone Ogrin. Tako pa, kakor je znala vriskati Štendlerjeva Tonca iz Bistrice, ni znal nihče.

Končno so bili svatje zbrani. Ves sprevod se je podal na vozovih najprej po ženina, ki je bil zal fant in je prisedel k starešini, da gre do po nevesto. Okoli nevestinega doma na Mlinem se je trlo ljudi, ki so gledali, kako se poslavlja nevesta od doma. Prvič so ponudili ženinu za nevesto staro žensko, ki ni bila nič kaj vabljava, nato drugo, s katero ženin tudi ni bil zadovoljen. Slednjič je prišla prava nevesta v krasni narodni noši z avbo na glavi in rožmarinovim venčkom na njej, kot znak neveste.

Ženin in nevesta sta se peljala nato k poroki, ki je bila v Park-hotelu. Nato je pa sedel mali poročni par v kripco s slikovitim belcem ali šimlom in ves sprevod se je peljal med vriskajočo množico do »šrange«, ki so jo postavili blejski fantje, ker niso hoteli dati tako lepe neveste kar tako. Ženin je moral odkupiti nevesto za težke denarje, nakar so se svatje odpeljali na svatbeno gostijo. Tam so jedli, pili in plesali in vse to veselje je prešlo na domačine in tujce, da je nastalo iz vsega prav lepo ljudsko veselje.

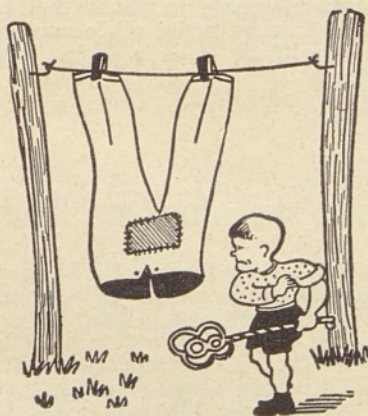
Zdravko Rus je imel polne roke in usta dela, ker je opremjal ves obred z megafonom, da so bili navzoči sproti obveščeni o poteku vofceti. Najlepše noše in vprege je ocenila posebna

Tudi tile so se pripeljali na ohcet

komisija, ki ji je načeloval naš znani akademski slikar Maksim Gaspari.

Kakor čujemo, bo prihodnje leto še večja slovesnost in revija vseh slovenskih narodnih noš in bo po dolgih letih zopet združila mlada Slovenija vse svoje otroke. Prišli bodo Kranjci, Štajerci, Prekmurci, Primorci, Belokranjci in koroški rojaki onstran Karavank, kakor so svojčas prihajali na Bled ob kmečkem prazniku.

Mašcevanje je sladko

O, zdaj te pa imam. Ti si tisti falot, ki se je včeraj z motorjem zaletel vame.

Podjetje za zastopanje inozemskih tvrdk

HERMES

LJUBLJANA, CANKARJEVA 1/II

P. O. B. 215 — Telefon: 23 016, 23-567 — Telegram: Hermes Ljubljana

Predstavnništva:

BEOGRAD, Dragosl. Jovanovića 5

Telefon 30-547

ZAGREB, Draškovićeve 35

Telefon 37-628

SPLIT, Saveznička obala 3

Telefon 31-39

SARAJEVO, Slaviše Vajnera-Čiče 6

Konsignacijska skladišča:

LJUBLJANA, Parmova 1

ZAGREB, Ilica 271

Vodimo generalna zastopstva za Jugoslavijo: stroji za obdelavo kovin, precizno orodje, optični instrumenti, kemikalije, anilinska barvila, stroji in naprave za živilsko in kemično industrijo, proizvodi črne in barvne metalurgije

» ITALIA «

Genova - Trieste

S. p. A. d. N.

vzdržuje najugodnejše redne zveze
s Severno, Južno in Centralno Ameriko

Generalni agent za Jugoslavijo:

JUGOSLOVENSKA POMORSKA AGENCIJA

Beograd, P. O. B. 298

LJUBLJANA - PALAČA »SLON«

Titova 10, P. O. B. 63

vam nudi najhitreje

vse informacije in olajšave

rezervacije kabinskih mest

prodajo ladijskih kart